

Gençliğin devrimci eyleminin birliği için

EMPERYALİZM ve YENİ SÖMÜRGECİLİK

TÜSTAV

DEVRİMCİ GENÇLİK YAYINLARI 4

TÜSTAV

ÇARK Matbaası / Ankara 1976

GENÇLİĞİN DEVRİMCİ EYLEMİNİN
BİRLİĞİ İÇİN

EMPERYALİZM
VE
YENİ SÖMÜRGECİLİK

TÜSTAV

Devrimci gençlik
yayınları : 4

TÜSTAV

ÖNSÖZ

Bir dizi olarak hazırladığımız broşürlerden 4. sü olan Emperyalizm ve Yeni Sömürgecilik broşürünü de sunuyoruz. Broşürlerin bütünü daha önceden söylediğimiz gibi ortak bir amaca, gençliğin devrimci eyleminin birliği için doğru devrimci ilkelerin açığa çıkmasına hizmet ediyor. Gençlik harektinin toparlanmasının ancak ideolojik mücadelenin beli bir netliğe kavuşmasıyla mümkün olacağına olan inancımız (elbetteki bu toparlanmanın sosyalist hareketin toparlanmasından ayrı düşünülmeyeceğinin bilincinde olarak) bizi bu broşürleri hazırlamaya itmişti.

Dolayısıyla elinizdeki broşür, Emperyalizmi ve Yeni Sömürgeciliği tüm boyutlarıyla açıklamayı amaçlayan bir broşür olamazdı. Ancak gençlik hareketinin içinde emperyalizm ve emperyalizme karşı mücadele sorunlarındaki hatalı ve yüzeyde olan tartışmaları aşmak gerekiyordu. Bu broşür bu konuda devrimci arkadaşlara yardımcı olmaya çalışacak. Tabii ki emperyalizm konusunda daha etraflı incelemelere olan ihtiyaç bu broşürle ortadan kalkmamaktadır. Aksine hergeçen gün, özel-

TÜSTAV

likle 3. bunalım dönemi analizi konusunda son derece yanlış görüşler ve eleştiriler ileri sürülmektedir.

Bu broşürde sadece bir kısmına, genel bir yaklaşımla değinilmiş olan, emperyalizm tahlili üzerine etraflı inceleme ve araştırma yapmak önümüzde duran önemli bir çalışma konusudur. Bu konudaki çalışmalarımız tamamlandıkça geniş kapsamlı broşürler olarak sizlere sunacağız.

TÜSTAV

EMPERYALİZM ve YENİ SÖMÜRGECİLİK

Ülkemiz emperyalizmin ve onun yerli ortağı tekelci sermayenin kontrolünde ve aynı zamanda bağrında kapitalizm öncesi üretim ilişkilerini taşıyan çarpık kapitalist yapıya sahip bir ülkedir. Emperyalizmin genel olarak geri bıraktırılmış ülkelerle girdiği ilişkileri ve özel olarak genel bunalımının III. evresinde (III. Bunalım Döneminde) ülkemizdeki konumunu açıklayabilmek için emperyalizm kavramı üzerinde durmamış ve konuya belli açıklıklar getirmemiz gerekir.

Emperyalizm dünya kapitalizminin gelişiminde bir aşamadır. Onun mümkün olan en kısa tanımı şudur: Emperyalizm, kapitalizmin tekelci evresidir. Kapitalist ekonominin genel gelişiminin içinde, o süreçteki bir olay olan emperyalizmin belirleyici temel özelikleri şunlardır :

1) Üretim ve sermayede görülen yoğunlaşma öyle yüksek bir gelişme derecesine ulaşmıştır ki iktisadi hayatta kesin rol oynayan tekelleri yaratmıştır.

2) Banka sermayesi sınai sermaye ile kaynaşmış ve bu 'mali sermaye' temeli üstünde bir mali oligarşi kurulmuştur.

3) Sermaye ihracı emtia ihracından ayrı olarak bir önem kazanmıştır.

4) Dünyayı aralarında bölüşen uluslararası tekelci kapitalist birlikler kurulmuştur.

5) En büyük kapitalist güçlerce dünyanın toprak bakımından bölüşülmesi tamamlanmıştır. (Lenin, Emperyalizm, s. 111)

Emperyalizm, kapitalizmin bütün ilerici niteliğini yitirdiği, üretici güçlerin gelişimine engel teşkil etmeye başladığı aşamasıdır. Bunun içindir ki kapitalizm bu aşamada genel bir bunalıma girmiştir. Fakat burada şunu belirtmekte yarar vardır: Kapitalistin üretici güçleri geliştirmesi veya gelişimini engellemesi hiçbir zaman bilinçli bir politika olarak ortaya çıkmamıştır. Yani emperyalizm, kapitalizmin politik bir tercihi değil, zorunlu bir ekonomik aşamasıdır. Kapitalistler belli bir çabanın doğal sonucu olarak, üre-

tici güçlerin gelişimini sağlarlar veya engellerler.

Bu çaba ellerindeki olanaklarla kârlarını azamileştirme çabasıdır. Kapitalistlerin, rekabetçi dönemde piyasada oluşan bir ortalama fiyatla mallarını satmaları, onları ortalama kârla yetinmeye zorunlu kılıyordu. Dolayısıyla rekabetçi dönemde kârını arttırmak isteyen kapitalist «artık-değer» sömürüsünü alabildiğine yoğunlaştırmak, üretici güçleri geliştirmek zorundaydı. «Kapitalist üretim tarihte ortaya çıkarken hırs ve zengin olma isteği önde gelen tutkulardır... Biriktir! Biriktir! İşte Musa da bu peygamber de bu... o (kapitalist) ...Mutlak bir zenginleşme hırsının eseridir. (Marx, Aktaran Sweezy, Tekelci Kapitalizm, sayfa 52)»

İşte bu biriktirme, kazanma, kâr hırsıdır ki kapitalisti yeni teknikleri, yeni icatları bulmaya itiyordu. Çünkü mallar ortalama bir fiyatta yani değerlerinde fiyatta satılmaktaydı. Kârın kaynağı artık-değer sömürüsü idi. Ortalama kârın üzerinde kâr elde edilen alanlara, tam yarışma şartlarının varlığı nedeniyle yeni firmalar girebilmekte ve kâr yine ortalama seviyesinde kalmaktaydı. Rekabetçi dönemde üretici güçlerin gelişmesi ola-

yı işte bu dürtüyle, kapitalistin kârını azamileştirme dürtüsüyle açıklanabilir.

Tekelci dönemde ise daha değişik şartlar ortaya çıktı. Tekelci, piyasada fiyat kabul eden değil fiyat koyan olduğu için, mallar (kendi karakterlerine göre ve tekelcilik seviyesine göre) değerlerinin üzerinde fiyatlara dönüştüler. Yani artık-değer sömürüsünden kaynaklanan ve onun bir biçimi olan yeni bir kâr kaynağı ortaya çıktı: Tekel kârı. Tekelcinin piyasayı kontrol edebilmesi ve malına kârı azami düzeyde tutacak fiyatı koyabilmesi, üretici güçlerin alabildiğine geliştirilmesi eğilimine engel teşkil etti. Eskiden kârını arttırmak isteyen kapitalist için üretici güçleri geliştirmek bir zorunluluk iken, Tekelci dönemde bu zorunluluk ortadan kalktı.

Bu «yeni» durum ışığında burjuva iktisatçıların bir çoğu, Marksist emek-değer kuramının geçerliliğini yitirdiğini, tekelci kapitalizmin hareketini açıklıyamadığını ileri sürdüler ve tekelci kapitalizmin hareket kanunlarını aramaya koyuldular. Tabii onlar olmayan bir şeyi arıyorlardı ve birşey de bulamadılar zaten, «fiyatın kârın azami olduğu yerde belirleneceği» gibi boş birkaç öneriden başka...

Rekabetçi dönemde istisnaî, geçici bir durum olan, değerlerin üzerinde fiyatların oluşması tekelci dönemi karakterize etmektedir. Rekabetçi dönemde, değerinin üzerinde fiyatlarla mal satarak kâr etme geçici bir olaydı. Çünkü bu alana diğer firmalar akın etmekte ve kâr tekrar ortalama seviyesine düşmekteydi. Tekelci dönemde ise piyasa kontrolü belirleyici olmuştur.

«Buradan çıkaracağımız sonuç, ne sermayenin hareketliliğinden, ne de tekelin yayılmasından, kâr oranlarının genel düzeyde eşitlenmesinin gerçekleşmeyeceğidir. **Bunun yerine bir kâr oranları hiyerarşisi görürüz...»** (Sweezy, Çağdaş Kapitalizmin Bunalımı, s. 48 a.b.ç.)

Somut analize geçerken Tekel kârının kaynaklarını şu alt başlıklarda toplıyabiliriz :

«Tekelci aşırı kârın kaynakları : Tekelci aşırı kârları oluşturan başlıca unsurun tekel dışı işletmelere göre daha yüksek sömürü oranı sonucunda, tekelci işletmelerde elde edilen fazla artık-değer olduğunu vurgulamalıyız ...Tekelci aşırı kârın önemli bir bileşkeni tüketim mallarının değerlerini ve üretim fiyatlarını aşan fiyatlar üzerinde satıl-

masıyla dolaşım sürecinde elde edilen emek gücü değerinin bir bölümüdür...

Tekelci aşırı kârın başka bir bileşkeni de tekel dışı işletmelerde üretilen artık ürünleri ve gerekli ürünlerinin bir bölümü tekelci aşırı kârların yapısında özel bir yer kaplarlar...

Tekelci kârların en önemli kaynaklarından bir başkası da sömürge ve bağımlı ülkeler halklarının sömürülmesidir. (Kapitalizmin Ekonomi Politiği, Bilim Ya. s. 253-254.)

Kapitalizmin genel sorunu kârdır ve kapitalist, tüm davranışlarını bu kârı en fazla düzeyde tutabilmek üzere ayarlar. Kârı belirleyen iki temel öge vardır; ya maliyetler düşürülür ya da malın fiyatı artırılır. Rekabetci dönemde bu koşulların gerçekleştirilmesi ise şöyle mümkündü: Ekonomide tekelci bir yapı olmadığı için fiyatlar genel bir düzeyde belrilenmektedir, dolayısıyla maliyetlerin düşürülmesi, girdi fiyatlarının düşürülmesi ile (değerlerinin altında fiyatlarla satın almak) mümkün değildir. Satış fiyatını belirlemek ise olanaksızdır. Fiyatlar kapitalistlerin isteklerinin ve kontrollerinin dışında oluşurlar ve genel anlamda bir malın değeri onun fiyatına eşittir, yani mallar değerlerinde fiyatlara dönüşürler. O halde kârı artır-

manın, yani maliyetleri düşürmenin tek yolu vardır: Üretim teknolojisini geliştirmek. Artık-değer sömürüsünü artırmak, üretici güçlerin gelişimini alabildiğine desteklemek.

«Rekabet savaşı malların ucuzlatılmasıyla verilir. Malların ucuzluğu ise diğer değişkenleri sabit sayarsak emeğin üretkenliğine ki bu da üretimin hacmine bağlıdır (Marx, Aktaran Sweezy)». O halde rekabetçi dönemde kârı artırmanın tek yolu üretkenliği, emeğin verimliliğini artırmaktır ki bu da üretici güçleri alabildiğine geliştirmekle mümkündür.

Tekelci kapitalizm döneminde bu durum ortadan kalktı. Rekabetçi dönemde üretici güçlerin gelişimini teşvik eden kâr dürtüsü kendi zıttına dönüştü. Gerek maliyetler tekelcilik karakterinden dolayı, girdiler daha ucuza sağlanarak düşürüldüğünden, gerek satış fiyatları tekel tarafından istenildiği şekilde tayin edilebildiğinden, üretici güçleri geliştirme kârı artırmanın tek kaynağı olmaktan çıkmış, aksine kârı azamileştirme ancak onun gelişiminin engellenmesiyle mümkün olmuştur. Çünkü kapitalistler süper kârlar elde etmek için teknik gelişmelere (üretici güçlerin gelişimine) yer verir. Fakat böy-

le bir şeyi o malın pazarlanması ile gerçekleştiriyorsa doğal olarak teknik gelişmeye daha az ilgi duyacaktır. Lenin «Tekel fiyatları saptandığında, geçici bir süre için bile olsa belirli bir noktaya kadar teknik ilerlemenin uyarıları ortadan kalkar ve teknik ilerlemenin arkasından diğer alanlardaki ilerleme de yavaşlar ve böylece ekonomik alanda, teknik ilerlemenin yavaşlatılması mümkün olur» der. (Marxizm-Leninizmin İlkeleri, s. 94)

BUNALIM ve BUHRAN

Kapitalistin varlığının nedeni kârdır. Bunu sağlayabilmek için yatırım yapması gerekir. Yatırım ise üretimi artıran bir olaydır. Tekelcinin fiyatları istediği düzeyde tutabilmesi, kârını sürdürebilmesi ancak belli bir malın üretimini kısıtlı tutmasıyla mümkündür. Bu ise yatırımı, yatırım alanlarını sınırlamayı getirir, daraltır. İşte bu emperyalizmin genel bir bunalıma girdiğinin göstergesidir. Kendi pazarlarına yatırım yapamama (kâr oranı düşeceği için) yeni yatırım alanları aramaya itmiş, sermaye ihracı denen olgu belirleyici olmuş, üretici güçlerin gelişimi kâr oranını düşürdüğü ölçüde engellenmiştir. Bu üretici

güçlerle üretim ilişkileri arasındaki çelişkinin antagonizma kazanması yani temel çelişmenin kendisini hissettirmesi demektir. Serbest rekabetçi dönemde sadece buhran dönemlerinde keskinlik kazanan, kendini şiddetle hissettiren bu çelişme, emperyalist aşamada her dönemde kendisini hissettirir, yani süreklilik kazanır. Emperyalist dönemdeki devrevi ekonomik buhranlar bu çelişmenin yoğunluk kazanması ve derinleşmesinin ifadesidir. Emperyalizmin bu genel bunalımının nedeni tekelci niteliğidir; onun üretici güçlerin gelişimini engelleyerek yavaşlatması ve temel çelişmeye antagonizma kazandırmasıdır. Lenin bu durumu şöyle açıklıyor : «Kapitalizm krizlerin başını çekmektedir. (Teker teker ekonomik ve politik krizlerin yanısıra kapitalist sistem bütünüyle de bir çöküş içindedir.) Bu durumun bir ölçüde yeni dev tröstlerin etkisiyle su yüzüne çıktığı ve büyük çapta etkin olduğunu söyleyebiliriz». (Revizyonizm Üzerine, s. 64).

Kapitalizmin bu genel bunalımını devrevi ekonomik buhranlardan ayırmak gerekir. Belirli aralıklarla tekrarlanan bu devrevi ekonomik buhranlar kapitalizmin irsi bir hastalığıdır. «Genel bunalım ise toplum-

sal bir sistem olarak kapitalizmi yere vurması ile diğerlerinden ayrılır, bu devamlı bir durumdur ve belirleyici özelliği kapitalizmin sürekli olarak çözülmesi, ekonomik, politik, ve ideolojik bütün güçlerinin içten zayıflamasıdır» (Marksizm-Leninizmin İlkeleri cilt II, s. 110). Fakat ülkemizde bu devreyi ekonomik buhranlarla, genel (sürekli) bunalım arasındaki fark anlaşılamamış, özel olarak çarpıtılmıştır(*).

Şimdi buhranlar bu bunalım sorununu konuyla ilgili çeşitli görüşleri ele alarak açmaya çalışalım.

«Ekonomik kriz, önce politik kriz şekline ve en sonunda da en üst ve korkunç biçimi olan savaşa dönüşmüştür. Emperyalistler arası eşitsiz gelişmenin ve dünyanın yeniden paylaşılması meselesinin yol açtığı savaş, kapitalizmin buhranının genel bir hal aldığını, eskisi gibi tek tek ülkeleri değil, artık bütün kapitalist sistemi alt-üst ettiğinin en açık bir göstergesidir.» (Kitle sayı 13)

(*) Buhranlar, bunalım konuları detaylı araştırmayı zorunlu kılan konulardır. İlerde bu konudaki çalışmalarımızı da sunmaya çalışacağız fakat burada sadece konumuzla ilgili olduğu kadarıyla değineceğiz.

Bu anlayışa göre genel bunalım, devrevi buhranın tek tek ülkelerle sınırlı kalmayıp dünya sistemine yayılmasıdır. O halde 1848 buhranı da bu tanımlama içine gireceğinden genel bunalımın başlangıcını o döneme kadar uzatabiliriz. Halbuki genel bunalım tanımı ekonominin devresel hareketinden bağımsız bir olaydır. Devreyi buhranlar ekonomik hareketin bir sonucu olarak ortaya çıkarlar, hem rekabetçi hem emperyalist dönemde öz olarak aynıdırlar. Genel bunalım ise demin söylediğimiz gibi tekelci sermayenin, üretici güçlerin gelişimini engellemesinin bir sonucudur. Emperyalist dönemde ekonominin devrevi hareketinin her döneminde (Refah, Durgunluk, Çöküş, Canlanma) GENEL BUNALIM vardır. Bu anlamda bir bağımsızlık söz konusudur. Bu devrevi hareketin BUHRAN (Çöküş) dönemlerinde GENEL BUNALIM iyice derinleşir, yoğunluk kazanır.

Emperyalist dönemdeki buhranlar ile rekabetçi dönemdeki buhranlar arasında da belirli farklılıklar vardır. Fakat bu şimdilik konumuz dışıdır. Emperyalizmin genel bunalımını devrevi buhranlar olarak yorumlayanlarca emperyalizmin genel bunalıma girmesinin nedeni, emperyalizmin bir dünya sis-

temi haline gelmesi ve ekonomik krizlerin yani buhranların bütün sistemi etkilemesi olarak görülür. Genel bunalım «ekonomik krizlerin siyasal bir yansımasından başka bir şey... değildir)». (Kitle, sayı 31) Emperyalizm döneminde devrevi buhranlar genel bir karekter kazanmıştır, bu da emperyalizmin genel bunalımıdır demek ve soruna böyle yaklaşmak zorunlu olarak buhranlar konusunda şu büyük yanılgıyı dar getirmek durumundadır.

Rekabetçi dönemde sistemin buhrandan çıkışını, yani ekonominin devresel hareketinin süresini tamamlamasını belirleyen sabit sermayenin yenilenmesidir. Her buhran sonucu kapitalizm biraz daha genişlemekte, yayılmakta ve sıçramalı olarak gelişmektedir. 7-10 sene boyunca sağlanan birikim buhran sırasında bir sıçrama ile yeni tekniklerin, makinaların kullanılması ile kapitalizmin alabildiğine gelişmesine yol açmaktadır. Yani rekabetçi dönemde kapitalizm, buhrandan üretici güçlerin yenilenmesiyle ve alabildiğine gelişmesi ile aşılır. Tekelci dönemde ise üretici güçlerin gelişimi engellenmiştir. Ve bu engelleme sistemin buhranlardan kurtulmasını zorlaştırır. Yani sabit sermayeyi tama-

men yenileyerek (üretici güçleri alabildiğince geliştirerek) buhrandan çıkamaz. Rekabetçi dönemde buhran ve refah ayrı ayrı olaylar iken emperyalizm döneminde tam bir refah dönemi diye birşey yoktur. Refah döneminde dahi sürekli bir durgunluk eğilimi, tam istihdamın sağlanamaması gibi buhran dönemi özelliklerine rastlanır. Devrenin genel olarak canlı sayılabileceği dönemlerde bile genel bunalım etkisini gösterir. Yani buhranlar rekabetçi döneme oranla süreklilik kazanmıştır. Bir kriz etkisini atlatmadan ikincisi gelmektedir. Yani rekabetçi dönemde olduğu gibi buhranı bir refah dönemi takip etmemektedir. Kapitalizm rekabetçi dönemde sadece buhran dönemlerinde döşeğe düşmekte idi diğer dönemlerde ise dinç ve sağlamdır. Emperyalizm aşamasında ise kapitalizm ağır hastadır, sürekli döşektedir. (Genel bunalım). Buhran dönemlerinde ise komaya girmekte (devrevi buhran) buhrandan kurtulunca komadan çıkmakta, ama yataktan kalkamamakta fakat bunu yeni ve daha derin bir buhran takip etmektedir. Bu nedenden dolayı emperyalist dönemde buhran devirlerinin süresi kısalmıştır.

Emperyalist dönemde de, rekabetçi dönemde de buhranların kaynağını sadece eko-

nominin devrevi hareketinden (dolayısıyla genel bunalımı da bu devrevi hareketten kaynaklandıran görüş, emperyalist dönemde buhran sürelerinin kısalmasını ise sabit sermayenin yenilenmesi olgusuyla (yani üretici güçlerin alabildiğine gelişmesi olgusuyla) açıklamak zorundadır. Bu sürenin kısalması ise bilimsel ve teknolojik ilerleme ile mümkündür.

«(Emperyalist dönemde)... Bilimsel ve teknolojik ilerleme, araştırma ve geliştirme harcamaların artması, yeni makine ve tekniklerin sanayie uygulanma süresinin kısalması bütün bunlar fabrika ve işletmelerin makine ve donanımlarını yenileme süresini kısaltmış 1914'e kadar 7-10 yıl olan yenilenme ve dolayısıyla buhran devirlerinin süresini 1914-45 arasında 6-7 yıla düşürmüş günümüzde ise 3-4 yıla kadar indirmiştir.» (**Kitle**, sayı 31 a.b.ç.) Yani rekabetçi dönemde 10 yıl olan yenilenme Emperyalist dönemde 3-4 yıla inerek üretici güçlerin gelişimi daha da hızlanmıştır(!). Emperyalist dönemde kapitalizm rekabetçi döneme oranla daha hızla gelişmektedir(!). Buhranlar ve bunalım konusundaki yanlış görüşün varacağı açıklı son bu olmaktadır. Buhranlar ko-

nusunda bu yanlışlar eğer politik sonuçları belirtilmiyorsa anlamsızdır ve bu görüşlerin politik sonuçları ayrı detaylı bir incelemenin konusudurlar. Ama biz ülkemizde tüm pasifist ve revizyonist görüşlerin devrim teorilerini bu ilginç teorileriyle temellendirdiklerini söylemekle yetinelim.

GENEL BUNALIM VE BUNALIM DÖNEMLERİ

Emperyalist aşamada genel bir bunalıma giren kapitalizm, bu genel bunalım dönemi boyunca, emperyalist ülkeler arası, ilişkiler konusunda, emperyalist sömürünün biçimi konusunda ulusal kurtuluş savaşları konusunda belirli değişiklikler göstermiştir. Bundan dolayı bu genel bunalım çeşitli evrelere ayrılmıştır. Emperyalizmin özü, en genel değişmez özellikleri bu bunalımın her evresinde aynıdır yani değişmemiştir. (Lenin'in koyduğu 5 madde) Emperyalist sömürünün sürdürülüşündeki, emperyalist ülkeler arasındaki ilişkilerdeki değişikliklerin incelenmesi, yani somut şartların somut tahlili gereklidir. Bu her ülkede devrimin yolunu aydınlatmak için şarttır.

«Emperyalizmin III. bunalım dönemi gibi bir kavramın anti-marksist niteliği açık-

tır. Emperyalizmin bunalım dönemleri diye bir şey olamaz, çünkü emperyalizmin bizatihi kendisi bir buhrandır. Emperyalizmin bunalım dönemleri yoktur, kapitalizmin genel bunalımı vardır.» (İlke, sayı 16, sayfa 85) diyen bir görüş oportünist bir görüştür, çünkü birincisi kelimelerle oynanmaktadır, çünkü III. bunalım dönemi veya genel bunalımın III. evresi ayrı ayrı şeyler değil aynı şeydir. İkincisi emperyalizmin genel bunalıma girdiği en genel doğrudur ama sorunu orada bırakıp derinleştirmemek yanlıştır, yetersizdir. Bu kadar bir açıklamayla yetinmek emperyalizmin Sovyet Devrimi deneyinde, Çin Devrimi deneyinde, Küba Devrimi deneyinde aldığı değişik koşullarını ve biçimlerini anlamamaya, bütün bu ülkelerde emperyalist sömürü yöntemlerinin aynı olduğunu söyleme sonucuna götürür. Oysa bizim görevimiz en genel doğruları koymakla birlikte somut şartların somut tahlilini yapmaktır. «Doğru emperyalizm tahlili bir ülke devriminin ilk adımıdır». O halde emperyalizmi her boyutuyla incelemek ülkemizdeki ilişkilerini açıklamak buradan bu şartlara uygun çalışma tarzı, parti anlayışını yani temel olan devrim anlayışını kaynaklandırmak temel görevimizdir ve bunu yaptığımız zaman göreceğiz

ki günümüzde emperyalist sömürü yöntemleri Çin şartlarından, Rusya şartlarından çok farklıdır ve her bir devrim bu ayrı şartların ürünü olmuştur. Bundan dolayıdır ki genel bunalımı çeşitli evrelere ayırmak onu kendi şartlarıyla inceleyebilmek doğru devrimci bir tavırdır.

Emperyalizmin genel bunalımını çok farklı yıllarda başlatan teoriler olmasına rağmen, emperyalist aşamaya geçiş olan 1903 yılı genel bunalım için başlangıç alınır ve bu 1917 yılına kadar olan dönem emperyalizmin genel bunalımının I. evresi, veya I. bunalım dönemi olarak adlandırılır. II. bunalım dönemi 1917-45 yılları arasıdır. III. Bunalım dönemi 1945'lerde başlar ve özellikle 57-58 buhranlarıyla kendisini hissettirir. Biz bu dönemlerinin karakteristiklerinin detaylı bir çözümlemesine girmeyeceğiz. Bu daha ilerki araştırmalarımızda yapılacaktır. Sadece bu bunalım dönemlerinde geribıraktırılmış (azgelişmiş) ülkelerle olan ilişkilerdeki değişiklere değinmeye ve özellikle III. bunalım döneminden en kaba hattıyla bahsetmeye çalışacağız.

Emperyalist ülkelerin, azgelişmiş ülkelerle girmiş olduğu ilişkileri ve onun çeşitli

dönemlerde kazandığı somut biçimlerini incelemeden önce sömürgecilik konusunda birkaç söz söylemek evrensel bazı doğruları açığa çıkartmak gerekmektedir.

Sömürgeciliğin ortaya çıkmasının, sömürgecilik politikasının güdülebilmesinin temel dürtüsü üretici güçlerin gelişim düzeyinin farklılığıdır. Fakat bu son tahlilde olması gerekenden önce şunu söyleyebiliriz. Sömürgeciliğin nedeni «genişletilmiş yeniden üretim» sürecinin sürekli kılınmasıdır. «...Kapitalist üretim süreci sürekli ve kesiksiz bir bütün oluşu açısından... genişletilmiş yeniden üretim sürecidir Kapital, Cilt I, Kitap II, sayfa 319, Odak Yay.)» bu üretim sürecinin sürekliliğinin sağlanabilmesi birinci olarak kâr oranının düşme eğiliminin engellenmesine, ikincisi ise gerçekleşme sorununun çözülmesine bağlıdır. Sömürgecilik bu iki problemin çözümünü sağlayan bir araçtır. İki ülke arasında üretici güçlerin gelişim seviyesi ne kadar farklıysa sömürü de o derece yoğun olacaktır. Dolayısıyla sömüren ülke için yapılması gereken, sömürge ülkedeki üretici güçlerin gelişiminin farklılığının niçin sömürüye yol açtığını açıklamaya çalışalım:

İki toplumun üretici güçlerinin gelişim düzeyi ne kadar farklıysa, beli bir malın üre-

timi için gerekli olan toplumsal emek miktarı da o kadar farklı olacaktır. Çünkü gelişmiş ülkelerde birikmiş değer (yani sermaye) daha fazladır. Yani gelişmiş ülkelerde teknoloji daha yüksek, emek daha üretkendir. Daha üretken makinalara sahip olmaları, yani üretici güçlerin gelişiminin daha yüksek olması otomatik olarak bu ülkeleri azgelişmiş ülkeler karşısında avantajlı duruma sokmaktadır. Çünkü aynı malı üretmek için harcanan zaman farklı olmaktadır. Örneğin 1 metre kumaş gelişmiş ülkede bir saatte dokunuyorsa aynı kumaşın dokunması azgelişmiş ülkede 6 saat belki de daha fazla tutmaktadır. Ve bu 1 metrelik kumaşların değişiminde gelişmiş ülke kumaşı daha az bir emek içerdiği için avantajlıdır. Yani ek bir kâr doğmaktadır. Değişimin Eşitsizliği Marksist Tezi işte budur. Ve sömürgeciliğin temelini teşkil eder. Gelişmiş ülke daha az bir emek içeren mala veya azgelişmiş ülkede üretilmeyen mallara sahip olduğu için daima değerlerinin üstünde fiyatlarla malları satmaktadır. Sonuç az gelişmiş ülkede bu malların girdiği sektörlerin çöküşüdür. Aynı alanda daha ucuz yaabncı malların bolluğu kendi dinamizmi ile gelişen üeke sanayinin çöküşüne yol açar. «...Daha sonra nİgilizler gelmişler...

iBnlerce nİgiliz ve Amerikan gemisi Çin'e gitmiş, ucuz İngiliz ve Amerikan ürünleri Çin pazarlarına yığılmıştı. El emeğine dayanan Çin sanayii, makina rekabeti karşısında çökmüştü (**Marx, Sömürgecilik Üzerine** s. 11)», «İngiliz istilacılar, iHntlilerin dokuma tezgâhlarını kırmışlar ve çıkrıklarını parçalamışlardır. İngiltere önce Hint pamuklularını Avrupa pazarından sürüp çıkarmış daha sonra Hindistan'a eğirilmiş iplik ihracına başlamış ve daha sonra pamuklular memleketine bir yığın pamuklu göndermiştir. (Aynı yerde s. 31). Kısacası sömürgeci ülke, kendi sömürüsünü sürdürebilmek için, girdiği ülkede kendisiyle rekabet edecek tüm alanlarda bir çöküşü gerçekleştirir. Ülkeyi bir mal rekabetine boğar ve belli endüstri dallarının çöküşünü sağlar. Yani kendisiyle rekabet edecek tüm sanayii ortadan kaldırır. Bu sömürgeci devletin, daha sonraları Emperyalizmin yıkıcı etkisidir. Yıkıcı etkisinin var olması yani o ülkede kendi iç dinamizmi ile gelişen kapitalizmi veya yerli yapıyı yıkması alternatifini de zorunlu kılmaktadır. Yani sömürgeci devlet bu mevcut yapıyı yıkarken veya kendisine uydururken, kendisiyle rekabet şansı olmayan ve kendi kârını artıracak alanlarda kapitalizmin gelişimini sağlar hızlandırır. Yani sö-

mürgecilikde, emperyalizmde (iki aralarındaki en ayırıcı fark birisinde meta ihracının diğerinde sermaye ihracının egemen olmasıdır) girdikleri ülkelerin ekonomilerinde ikili bir değişim yaratırlar. Yapıcı ve yıkıcı olmaları. Amaç o ülkedeki ekonominin gelişimini kendi üretici güçlerinin gelişme seviyesine «uygun» tutmaktır. Bu amaçla sömürge ülkede kendi üretici güçlerinin gelişim düzeyine «uygun» olarak sürdüreceği sömürü yöntemine engel teşkil edecek alanları ortadan kaldırır yıkar. Öte taraftan ülke içinde bu sömürü ağını güçlendirecek bir yapı kurar, yani kendi üretici güçlerinin gelişim seviyesine «uygun» olarak o ülkede üretici güçleri değiştirir ve «geliştirir.» Mark bu olguyu şöyle tesbit ediyor. «İngiltere'nin Hindistan'da yerine getireceği iki iş vardır. Bunlardan biri yıkıcı öteki yapıcıdır. 1 — Eski asyai toplumunun ortadan kaldırılması. 2 — Batı toplumunun maddi temellerinin Asya'da atılması (a.g.e., s. 38)».

Hatta bu ikili etki içinde İngiltere'nin Hindistan'da kapitalizmin temellerini atma unsuruna ağrlık veren Marx (Hindistan'ın kendi iç dinamizmi ile kapitalizmi geliştirmesinin zorluğu ve olanaksızlığına da değ-

nerek) İngiltere'nin müdahalesine, Hint ekonomisini (özellikle dokuma sanayini) yok etmesine rağmen «Asya'da Gerçekleşmiş olan en büyük, daha doğrusu biricik **Toplumsal devrimi yaratmıştır**» demiştir.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız süreç başından bir varsayımı içermektedir. Yani diğer bir ülkeyi istila eden ülkenin o ülkeyi kendi ekonomisinin bir parcası haline getirebilmesi bir varsayımı; istila eedn ülkenin üretici güçlerinin gelişim seviyesinin istila edilen ülkeninkinden yüksek olmasını içermek zorundadır. Yani Hindistan'ın İngilizleşmesi. Çin'in Japonlaşması veya Osmanlı Devletinin Alman, Fransız veya İngiliz emperyalizminin bir parçası haline gelmesi bu istilacı ülkelerin üretici güçlerinin gelişim seviyelerinin daha ileri olmasındandır. Aksi takdirde bu bahsettiğimiz süreç olmayacaktır. Eğer istila eden ülke gelişim olarak, istila ettiği ülkeden daha geriyse üstün uygarlık tarafından yenilgiye uğramaya mahkûmdur. Bu olguyu şöyle açıklıyor Marx : «Hindistan'ı ardarda istila eden Araplar, Türkler, Tatarlar, Mogollar aradan çok geçmeden «hintlileştiler»; barbar istilacılar, tarihin ezeli bir kanunu gereğince, boyunduruk altına aldık-

ları kimselerin üstün uygarlığı tarafından yenilgiye uğradılar. İngilizler, Hint uygarlığına nisbetle daha üst düzeyde bulunan ve bundan ötürü Hint uygarlığının etkisinde kalmayan ilk istilacılardı»

Burada belirtilmesi gereken bir diğer konu var. Emperyalizm veya en genelinde sömürgeci devlet, sömürgesinde üretici güçlerin gelişimini engeller, kendi iç dinamizmi ile var olan toplumsal değişmeyi yıkar; yerine kendisine uygun bir yapı yerleştirir. Bu genel doğruyu mekanik olarak yorumlamamak gerekir. Birkere bir ülkeye kendi kârını azami düzeyde tutmak amacıyla da olsa belirli ölçülerde kapitalist gelişmeye zorunlu ihtiyaç duyuldu mu artık kapitalizmin o ülkede gelişmesi istek dışı bir olay olmuştur. Bu yönlendirmenin sonucu, yani dış dinamiğin, iç dinamiğin gelişim seyrini değiştirmesi sonucu kapitalizm bu yönlendirilmiş anlamıyla yani yeni bir iç dinamizmle gelişmeye başlar. Mekanik olarak soruna yaklaşıp, emperyalizm veya sömürgeci devlet önce demiryollarını yaptı, diğer alanlarda gelişmeye müsade etmedi, sonra birden düşündü ve şu veya bu nedenle şu veya bu sanayi dalına yatırımda bulundu gibi bir şey söylemek yanlış-

tır. Şöyle diyor Marx «İngiliz manifaktür oligarşisinin, Hindistan'a demiryolu yapmak istemesinin, kendisi için gerekli olan pamuğu ve öteki temel maddeleri daha ucuza sağlamak amacından doğduğunu biliyorum. **Ama demiri kömürü olan bir ülkeye taşıt aracı olarak makinaları soktuğunuz zaman, makinenin başka sanayi alanlarına girmesinin önüne geçemezsiniz...** demiryollarının bakımını sağlayabilmek istiyorsanız, demiryolu ulaşımının her an gerektirdiği ihtiyaçları karşılamak için gerekli olan bütün öteki sanayi araç ve gereçlerini de bu ülkeye getirmeniz zorunludur. Bundan ötürü, demiryollarıyla doğrudan doğruya ilişkisi olmayan sanayi kollarına da makinelerin uygulanması konusunda gelişme görülür. (a.g.e. s. 42).»

Şimdi tüm bu anlattıklarımızın ışığında, emperyalizmin yapıcı ve yıkıcı etkisini, sömürdüğü ülkede kendi sömürüsüne uygun bir kapitalist gelişmeyi sağladığı yani üretici güçlerin gelişimini engelleme ve kısmi gelişimini sağlama unsurlarını kısacası o ülkede kendisinin bir parçasını yetiştirmesini, ve bunun bunalım dönemlerinde kazandığı boyutlarını incelemeye çalışalım.

Mao Çin toplumuyla ilgili olarak bu ge-

nel doğruları tesbit etmiş ve şöyle açıklamıştır.

«Feodal Çin toplumunun bir mal (meta) ekonomisi geliştirdiği ve içinde kapitalizmin tohumlarını barındırdığı için yabancı kapitalizm etkisi olmadan da Çin, kendiliğinden yavaş yavaş gelişip kapitalist bir toplum durumuna gelecekti. Yabancı kapitalizmin ülkeye sızması bu süreci hızlandırdı. Çin'in sosyal ekonomisinin çözülmesinde yabancı kapitalizm önemli rol oynadı; bir taraftan ülkenin kendine yeterli doğal ekonomisinin temellerini yıktı ve hem şehirde, hem de köy evlerindeki el sanatları endüstrisini yıktı ve öteyandan şehirde ve kırda mal ekonomisinin büyümesini hızlandırdı.» (Mao Tse Tung Halk Demokrasisi, s. 38, Selected Works of Mao, Vol II. sayfa 309).

«... Emperyalist güçler bir yandan feodal toplumun çözülmesini ve kapitalizmin ögelerinin büyümesini hızlandırdı ve böylece feodal toplumu yarı feodal topluma dönüştürdü ve öte yandan amansız egemenliklerini Çin'e zorla kabul ettirerek bağımsız bir ülkeyi, bir yarı sömürge ve sömürge ülkeye çevirdiler.» (a.g.e., sayfa 38, Selected Works Vol II, sayfa 312).

Emperyalist ülke girdiği ülkede kendi şartlarına uygun ve sömürüsünü azami dereceye çıkartacak bir gelişmeye izin verir, yani o ülkede kendisinin bir parçasını geliştirir. Bu bütün bunalım dönemlerinde aynıdır. Fakat üretici güçleri geliştirme derecesi ve geliştirdiği alanlar bunalım dönemlerinde belirli farklılıklar gösterir. (Örneğin III. bunalım döneminde Montaj sanayi, gıda sanayi v.s.)

Mao bu genel ilkeyi Çin toplumu için şöyle formüle ediyor : «Çin kapitalizmini Çin değil, fakat memleketimizde Japonya Japon kapitalizmini geliştirmektedir. Memleketimizde Çin burjuvazisi değil Japon burjuvazisi diktatörlüğünü uyguluyor.» (a.g.e. sayfa 90., age. s. 354)

Emperyalist bir ülke hangi nedenlerden dolay az gelişmiş ülkeye ilgi duyar; onunla ilişkiye girer? En genelinde şunları söyleyebiliriz ki az gelişmiş ülkede sermaye kıt, toprak fiyatı nisbeten düşük, ücretler az, hammadde ucuzdur. Yani klasik olarak emperyalist ülkeler belli başlı üç noktadan dolayı geri ülkelerle ilgileniyorlardı :

1 — Dünya pazarlarında kârlı olarak satılabilen hammadde kaynaklarının varlığı,

2 — Sermaye ihracı,

3 — Mamul madde için pazar. Bu tekelci kapitalizmin üç temel hastalığına bulunan çözümdür. Bu temel hastalıkları şöylece sıralayabiliriz. Üretim artışı zorunlu olarak hammaddelere olan ihtiyacı artırmaktadır. Eldeki kaynakların yetersizliği ve maliyetinin fazla olması, zorunlu olarak yeni hammadde kaynakları aramaya itmiştir ve azgelişmiş ülkeler bu sorunun çözümünü sağlamışlardır. İkincisi ve şüphesiz en önemlisi sermaye ihracı sorunudur. Kapitalizmin temel yasasının işleyişinin gerçekleşmesi ancak elde biriken sermayenin yeniden yatırılmasıyla mümkündür. Eldeki sermayenin tekrar kâra dönüştürülmesi yeni yatırım alanlarını gerektirir. Bu da başta söylediğimiz gibi tekelcilikle çelişen bir unsurdur. Tekelci mevcut bir sahada belirli bir miktarın üzerinde yatırım yapmayacaktır. Çünkü yatırım yaparsa üretim artacak, fiyatlar düşecek ve kârlılık azalacaktır. (Halbuki arzı, yani yatırımı sınırlı tutabilirse kârını da azamileştirebilir) öte yandan eldeki sermayenin kâra dönüşmesi için yatırılması gereklidir. İşte bu çıkmaz yeni yatırım alanlarının bulunmasıyla kısmi bir çözüme ulaştı. Tabiki bunda da yine azgelişmiş ülkeler sermaye ih-

racının gittiği başlıca alanlar olarak başrolü oynuyorlardı. Bir diğer hastalık, malların satılarak artık-değerin gerçekleşmesi sorunudur. Gelişmiş ülkede üretilen mallar, ileri teknolojinin ürünleri oldukları ve azgelişmiş ülkede üretilmesi olanaksız olduğu için değerlerinin üstünde tekel fiyatlarıyla satılmakta ve alıcı bulmaktadır. Böylece hem artık-değer sömürücü gerçekleşmiş (yani mal satılmış) hem de extra bir kâr (tekel kârı) elde edilmiştir.

Emperyalizm döneminde bu sorunların çözümü, rekabetçi dönemde II. plânda olan sömürgelerin rolünün ön plâna çıkarılmasıyla bulunmaya çalışıldı. Rekabetçi dönemde hakim olan meta ihracı yerini ağırlıkla sermaye ihracına bıraktı. Yeraltı ve yerüstü kaynaklarına yapılan direkt veya dolaylı yatırımlar, borç verme yoluyla elde edilen faiz sermaye ihracının aldığı somut biçimlerdi. Mamul malların değerlerinin üstünde fiyatlarla satılmasıda bir diğer sömürü biçimiydi. Sermaye ihracı içinde borç verme ve nakdi sermaye transferleri büyük yer kaplıyorlardı. Borç vermede en fazla rastlanan şekil ise borcun bir kısmının borç veren ülkeden belirli malları satın almayı zorunlu kılmasıydı.

«Böylece sermaye ihracı, meta ihracını da harekete geçiren bir araç haline gelmektedir» (Lenin, **Emperyalizm**, s. 82)

Sermaye ihracının ana belirleyici olduğunun ve onun biçimlerinin tesbitinin yanı sıra, yöneldiği alanları da belirlemek önemlidir. Emperyalizmin I. ve II. bunalım dönemlerinde ağırlığında belirli değişmeler olmasına rağmen, sermaye ihracı ağırlıkla üretken olmayan alanlara yönelmekteydi. Sermayenin nakdi transferi ve borç verme büyük bir yer kaplıyordu. Bunun belirleyici nedeni olarak üretici güçlerin her iki ülkedeki gelişim düzeyleridir diyebiliriz. «Sermaye ihracı ile ilgili olarak söylenenlerden sermaye ihracının geri bölgelerin süratli olarak endüstrileşmelerine doğrudan doğruya katkıda bulunduğu şeklinde bir şey sanılmamalıdır. Sermayenin gelme eğiliminde olduğu alanlar, hükümet garantili çeşitli bayındırlık işleri, tahvilleri, demiryolları, kamu hizmetleri (elektrik, su çevre v.b.) tabi kaynakların sömürülmesi ve ticarettir (Sweezy **Çağdaş Kapitalizmin Bunalımı**, Bilgi yay, s. 77).» Demekki kabaca şunu söylemek mümkündür, ağırlıkla alt yapı tesislerine ve hammadde kaynaklarına yönelik, borç vermenin bü-

yük oranlara ulaştığı bir sermaye ihracı sözkonusudur. Hatta Stalin bunu «Emperyalizm, hammadde kaynaklarına sermaye ihracıdır; bu kaynakların tekeline sahip çıkmak için amansız mücadeledir» diye formülleştirebilmektedir. (Leninizmin İlkeleri, s. 11). Elbette sorunu salt bu boyutlarıyla düşünmek yanlıştır. Sadece altyapı tesislerine ve hammadde kaynaklarına yatırım yapıldı, başka da birşey yapılmadı diye bir ayırıma gitmek, sorunu aşırı basitleştirmektir. Çünkü hangi alanlarda olursa olsun çarpık da olsa kapitalizm filizlendi mi kapitalizmin çeşitli alanlardaki gelişimi artık kaçınılmazdır.

Ülkemiz somutunda yabancı sermayenin (borçlar dışında) gelme eğiliminde olduğu alanların gelişimini süreç içinde izlersek bu olguyu gözleyebiliriz. 1910 yılında Misak-ı Milli sınırları içindeki yabancı sermaye yatırımlarının dağılımına baktığımızda gözlenen şudur :

	Milyon kuruş
Demiryollarına	3.368
Elektrik, tramvay, su	311
Liman	288

TUSTAV

Sanayi	650
Ticaret	206
Madenler	328
Banka sigorta	560

Yani toplam yabancı yatırımın % 58'i demiryolu yapımına gitmektedir. Ve üretken olmayan, alt yapı tesislerine yönelik yatırımlar toplamın büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Gene sermaye ihracı içersinde dış borçların önemini belirlemek açısından 1914 yılında Osmanlı Toplumunun toplam dış borç tutarının 153.7 milyon Osmanlı Lirası olduğunu belirtmekte yarar vardır. Bunun toplam devlet gelirlerine oranı % 28.2'yi bulmaktadır. Gene 1914 yılında ithalat içindeki mamul maddelerin payı % 60 dır. Bunun çoğunluğu giyim mallarıdır. (% 31.1) yatırım mallarının payı ise % 10 dolaylarındadır. **(Kaynak : Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 yılı).**

Dikkat edildiği gibi emperyalizmin en temel özelliği olan sermaye ihracı I. ve II. Bunalım dönemlerinde ağırlıklı alt yapı tesislerine, hammadde kaynaklarına yönelmiştir ve direkt sermaye yatırımı ve transferi egemendir. Bu o tarihî şartlarda üretici güç-

lerin gelişim seviyesinin zorunlu kıldığı bir ilişki idi ve ikili bir amaca hizmet etmiştir diyebiliriz: a) Bu alanlar üretken olmayan alanlar olduğu için, gelişmiş ülkelerden gelen mamul mallara veya herhangi bir faaliyetle rekabet şansı yoktur, engelleyici değildir. b) Bu yatırımlar vasıtasıyla mamul mallar daha kolay pazarlanmakta ve hammaddeler daha ucuza sömürülmektedir.

Gelişim izlenirse 1920 lerde belirli farklılıkların gözlenmesine rağmen gelme eğilimi olduğu alanların ve sermaye ihracının terkibinin belirli farklılıklar göstermediği görülebilir.

1920-30 yılları (belirli ölçülerde Kurtuluş Savaşı sonrası bir dönem olması gözönüne) alınırsa genede yabancı sermayenin yöneldiği alanlarla ilgili bir sonuç çıkartabiliriz. Bu dönemde kurulan toplam 201 Türk Anonim şirketinden 31'i (% 15.42) si bankacılıkla uğraşıyordu ve bu alanda yabancı sermaye yok denecek kadar azdı. İkinci önemli olan madencilikti (201 şirketten 20 si % 9.95) ve bu alanda yabancı sermaye kontrolü % 50 nin üzerindeydi. Üçüncü olan gıda sanayiidir yabancı sermaye % 50 dolaylarında kontrole sahipti. Daha sonra Elektrik Ha-

vagazı gelmektedir ve % 85 dolaylarında yabancı sermaye kontrolü vardır. Toplam 201 Türk Anonim Şirketinde Yabancı sermaye oranı % 50 ye yaklaşmaktadır. (Kaynak : G. Ökçin **1910-1930 yılları arasında kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye**) Kaldı ki burada verdiğimiz rakamlar sadece Türk Anonim şirketlerle ilgilidir. Ve direkt yabancı sermaye yatırımların içermemektedir. Bu dönemde demiryolları üzerine verilen yoğun savaş ve Chester anlaşması unutulmamalıdır.

Böyle bir sömürü yöntemi nasıl bir yapıya yol açmış ve emperyalist güçler kimlerle ilişkiye geçmiştir. Bunun belirlenmesinde önemli bir olgu da sömürülen ülkedeki hakim sınıfların yapısıdır. «Bu yerli sermayeler (yerel burjuvazi) o ilk zamanlarda sermaye ve mal ihracında birer araç olarak 'üretim dışı alanlardan' —ticaret gibi— kâr payı almaktadır. Bir kısmı da tarım ve hammadde ihraç edilmesinden kâr elde ederlerdi (Birikim Sayı 11).» Yani emperyalizm ülke içinde direkt artık-değer sömürüsünde bulunmuyordu ve sömürdüğü ülke için dışsal bir olgu idi.

Ülke içinde ilişkiye girdiği sınıfın görevi ağırlıkla emperyalistlerin mamul malları-

nı ülke içinde pazarlamaktı ve kendileri bu malların satışından pay alıyorlardı. Belli ticaret merkezlerine ve limanlara yerleşen bu kesim işbirlikçi burjuvazi olarak adlandırılmaktadır. Emperyalizmle birlikte, ortak yatırımlarla (hissesi önemsiz derecede de olsa) girmemekte veya girse dahi onun belirleyici özelliği olmamaktadır. Belirgin bir şekilde (genellikle ülke çapındaki doğal kaynakların dışında) yatırımlar yoluyla işçi sınıfının yarattığı artık-değere el koyma şeklinde bir sömürü yoktu. Ve dolayısıyla o ülke burjuvazisi karakter olarak ticaret burjuvazisi idi ve emperyalizmle ilişkisi işbirliği düzeyinde idi. Emperyalizmin ülke içindeki ticaret sömürüsünden pay alan ve onun tarafından yeşertilen işbirlikçi burjuvaziden başka işbirliğine gittiği, ittifak kurduğu sınıflar vardı. Bundaki en temel kriter, emperyalizmin ilişkiye girdiği ülkenin sosyal yapısının egemen tabakalarıyla ittifaka girmesidir. Eğer bu Çin ve Osmanlı toplumu gibi kendi iç dinamizmi ile kapitalizme geçecek bir ülke ise önce bu ülkede bu gelişmeyi sağlayacak sıhhatli unsurları ve sanayi dallarını yıkar daha sonra kendi sömürüsünü hızlandıracak kadar bir pazar geliştirir. Bunun için, ticaret burjuvazisi oluşturur. Diğer taraftan ise

kırsal kesimde sosyal yapıya hakim olan feodal ağalarla işbirliğine gider ve mevcut yapının kendi istekleri doğrultusunda muhafazasına çalışır. Her yerde emperyalizmin gerici müttefiklerinin varlığının, temeli olan bütün o kapitalizm öncesi (pre-kapitalist) sömürü biçimlerini (özelikle kırsal kesimde) muhafaza ve devam ettirmeye çalışır. Bu dönemin bir diğer özelliği ise emperyalizmin o ülke halkının mücadelesini boğmak için açık işgale başvurmasıdır. Kabaca böyle bir sömürgede çizilen tablo şudur: Emperyalist güçler bütün önemli ticari limanların kontrolünü ele geçirmişlerdir, gümrük, dış ticaret ve ulaşım kontrolünü ele geçirmişlerdir. Böylece mallarını o ülkeye rahatça sokabilmektedirler ve o ülkeyi kendi mamul sınai ürünleri için bir pazar durumuna çevirebilmektedirler. Ülke tarımını kendi emperyalist ihtiyaçlarına tabi kılarlar. (Osmanlı toplumunda, yurt içinde pamuk kıtlığı çekilirken, pamuklara daha tarlada İngilizler tarafından el konması bunun en iyi örneğidir.) Hammaddelerden ve işgücünden yerinde yararlanabilmek için birçok girişimde de bulunulmakta böylece o ülkede hem hafif hem ağır sanayide bazı girişimler işletilmektedir. Böylece o ülkede kendi iç dinamiği ile geli-

şen milli bir karakter taşıyan sanayi üzerinde dolaysız bir iktisadi baskı uygulanmakta ve onun gelişimi engelenmektedir. O ülkede kendi iç dinamiği ile gelişen kapitalizm mal rekabetiyle boğulmuş ayrıca borçlandırma yoluyla ve bankalar kurarak o ülkenin maliyesi ele geçirilmiştir. Düyûn-u Umumiye ve Osmanlı Bankası örnekleri). Bu sömürüyü sağlayabilmek için ticari limanlardan uzak iç bölgelere kadar bir işbirlikçi komprador burjuvazi ve Tüccar-Tefeci sömürü şebekesi kurulmuştur. Ülke içindeki temel dayanak bu şehirlerde mamul malların pazarlayan ve iç bölgelerde ucuz hammadde sağlayan **işbirlikçi burjuvazi** ve tefeci-tüccar ağı ile kırsal kesimlerde hakim yapı olan **feodal toprak ağaları** olmuşlardır. Kırsal kesimdeki feodalizmi tasfiye yoluna gitmemişler onu kendi emperyalist politikalarına uyumlu bir hale çevirmişlerdir. Bu dönemde kırsal kesimde otorite zayıflığı belirgin bir özelliktir. (Bu konuda «Halk Demokrasisi»nden yararlanılmıştır.)

III. BUNALIM DÖNEMİ:

Emperyalizmin III. bunalım dönemi ya da genel bunalımının III. evresi olarak adlandırılan dönemde (genel olarak 45 lerden

sonra başlayan bu dönemde) değişiklikler başlıca iki plânda olmuştur(*).

1) **EMPERYALİSTLER ARASI İLİŞKİLER**: Sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesinin kaçınılmaz bir sonucu olarak. sermayenin entegrasyonu, birikimi hızlanmıştır. sermaye giderek belirli ellerde toplanmaya başlamıştır. Bu kapitalizmin kaçınılmaz bir kanunudur. Yalnız burada belli yanlış eğilimlere değinmekte yarar var. Birincisi bazı arkadaşlar, sermayenin birikim sürecinde entegrasyonu mutlaklaştırmakta ve

(*) Burada hemen belirtelim ki, bu değişiklikler, birçok oportünistin bizim söylediğimizi iddia ettiği gibi emperyalizmin özünde olmamıştır. Emperyalizmin özü yani Lenin'in ona getirdiği çerçeve içinde tanımlanması ve nitelikleri aynıdır, değişmemiştir. Genel olarak sömürünün ve özel olarak emperyalist sömürünün özü değişmemiştir. (birincisinden kastedilen artık-değer sömürüsüdür ve kapitalizmin her evresinde temeldir, özdür. İkincisinden kastedilen sermaye ihracının belirleyiciliğidir, emperyalizmin genel bunalımının her evresinde aynıdır, özdür, değişmemiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki sermaye ihracı sömürünün bir biçimidir yani artık-değer sömürüsünün bir biçimidir. Bu anlamda sömürünün özü artık-değer sömürüsüdür.) Değişen emperyalist sömürü yöntemlerinin göreceli olarak ağırlıklarıdır.

sermayenin entegrasyonunun emperyalist ülkeler arası çelişkiden ön planda olduğunu söylemektedirler. Ve hatta emperyalist ülkeler arası eşitsiz gelişim yasasının sermayenin entegrasyonunun varmış olduğu seviye nedeniyle değiştiğini ileri sürmektedirler oysa sermayenin entegrasyonu nisbî anlamda söz konusudur ve bugün emperyalist ülkeler arası çelişkilerden ön plana çıkartılamaz ve mutlaklaştırılamaz. Ve buradan hareketle eşitsiz gelişme yasasının önemini yitirdiği ileri sürülemez.

Diğer bir yanlış görüşte sermayenin tarihi gelişimi içerisinde birikimi sermayenin belirli ellerde toplanması olgusuyla «Süper Emperyalizm»i eş değer tutmaktır. Bu konuyu yeterince bilmemektir. Çünkü kuramsal olarak sermayenin tek elde toplanmaya doğru gitmesi ile «Süper Emperyalizm» teorisi arasında bir ilinti yoktur. Konumuz dışı olduğu için şu kadarını söyleyelim ki «Süper Emperyalizm» teorisi Kautsky ve şürekası tarafından savunulmuştu ve belli başlı şu temelleri içeriyordu. a — Emperyalizm, kapitalizmi zorunlu bir iktisadi aşaması değil, politik bir tercihidir ve istenildiği anda vazgeçibilecek bir tercihtir. b — Emperyalizm

aşamasında kapitalist ülkeler arası çelişkiler kalkmış yerini uyumlu bir politika almıştır. c — Bu tercih sonucu kapitalizm düzelme yoluna girmiştir. Bu tezlerin Anti-Marksistliği açıktır ve sermayenin birikimi olgusu ile uzaktan yakından alakası yoktur. Lenin 1916'da Buharinin «Dünya ekonomisi ve emperyalizm» kitabına yazdığı önsözde şöyle söylüyor «... Şuna şüphe yokturki gelişme trendi, eğilimi, istisnasız olarak bütün işletmeleri ve devletleri emecek tek bir dünya sistemine tröstüne doğrudur..» keza Marx, sermayenin merkezileşmesini «bütün toplumsal sermaye ya bir tek kapitalistin. Ya da bir tek şirketteki kapitalistlerin elinde toplanıncaya kadar...» sona ermiyeceğini söylüyor. (Aktaran Sweezy, Kapital Cilt 1 s. 688) Fakat belirtilmesi gereken önemli bir nokta Lenin'in Kautsky'i özelikle işçi sınıfının dikkatini çok uzak bir geleceğe çevirmeye çalıştığı için Ultra-Budala olarak suçlaması ve önerilerinin pratiğe ışık tutmadığını söylemesidir, söz konusu önsözde şöyle diyor Lenin :

«Bununla beraber emperyalizmden sonra kapitalizmin yeni bir safhası, emperyalizm ötesi emperyalizm gibi bir safha, soyut olarak, «mümkün» olabilir dense buna iti-

raz edilebilir mi? Hayır. Teorik olarak böyle bir safha tasavvur edilebilir ama bu düşünceye bağlanıldığı takdirde, uygulamada, gelecekte ortaya çıkacak daha az ciddi sorunları hayal etmek üzere, o günün en önemli problemlerini görmezlikten gelmeyi, bilmenin gerekmezliğini öneren bir oportünist durumuna düşülür. Teori de bu günümüzde tüm biçimleriyle karşılaştığımız bir evrime dayanacak yerde, oyalanma olsun diye bile bile hayal kurmaya benzer. Evrimin istisnasız bütün işletmeler ve devletleri içine alan dünya çapında tek bir tröstün kurulmasına doğru gittiği şüphesizdir. Ama evrim o şartlarda öyle bir ritimde, öyle antagonizmalar, çatışmalar, alt üst oluşlar içinde —ve yalnız ekonomik değil, aynı zamanda siyasal, ulusal vs.— yürümektedir ki, ulusal mali sermayelerin evrensel bir «emperyalizm ötesi emperyalizm» yapısında birleşmelerinden önce, tek bir dünya tröstünün kurulmasına vakit kalmadan, emperyalizm kaçınılmaz biçimde yok olup gidecek ve kapitalizm kendi karşıtına dönüşecektir.»

«Süper Emperyalizm» konusuna getirilen bu kısa açıklamadan sonra emperyalist ülkelerarası ilişkiler sorununa dönelim. Biz

emperyalizmin 3. bunalım dönemi olarak adlandırdığımız dönemde, emperyalist ülkeler arası çelişkilerin giderek daha derinleştiği fakat bu çelişkilerin çeşitli nedenlerden dolayı askeri plana; **üçüncü bir emperyalistler arası savaş biçiminde** yansımadığını söylüyoruz. (Esasında günümüzde hiçbir siyasi yoğunluk emperyalist ülkeler arası bir savaştan bahsetmiyor. Bu konuda en fazla çığırtganlık yapan «Pekin sesli» bir kaç grup dahi A.B.D, A.E.T arasında veya diğer emperyalist ülkeler arasında bir savaştan bahsetmiyorlar onlar Sovyetlerle A.B.D. arasında çıkacak bir savaştan ve bununda emperyalistler arası bir savaş olacağından bahsediyorlar.) 3.cü bir emperyalist paylaşım savaşının olanaksızlığından bahsetmemiz, bazı oportünistler tarafından çarpıtılmakta, Emperyalist ülkeler arası çelişkilerin ortadan kalktığını söylediğimiz iddia edilmektedir. Oysa biz altını vura vura bir defa daha söylüyorizki : Emperyalizmin üçüncü bunalım döneminde emperyalist ülkeler arası çelişkiler daha şiddetlenmekte ve artmaktadır. Bu çelişkilerin derinleşmesi, bütünleşme ile bir arada gitmektedir. Çelişme ve bütünleşme biribirini doğuran iki ana süreçtir. Ve ağır basan yön çelişmedir, ama emperyalist ülke-

ler çeşitli nedenlerden dolayı bu derinleşen çelişmenin kısmi çözümü olan savaşa başvuramıyorlar. (Savaş bu çelişmenin kısmi ve geçici bir çözümüdür ama daha büyük çelişmelere gebedir.) Bir yandan çelişkiler derinleşirken öte yandan da entegrasyona gidilmekte, bu çelişkilerin had safhaya çıkması ve geçici olarak ta savaş yoluyla çözülemeyişi fakat zorunlu olarak bütünleşme ve bunun sonucu çelişkinin daha da derinleşmesi... Bu süreç kapitalizmin krizini daha bir derin daha bir ölümcül yapmaktadır. Kapitalizm artık en ölümcül dönemini yaşamaktadır(*).

---

* Yine yenilgi sonrası dönemin bulanıklığında yetişen (!) bazı yeni «teorisyenlerimiz» emperyalistlerarası durumun somut tahlili ile ulaşılan «emperyalistler arası çelişmeler yeni bir dünya savaşına yol açamaz» sonucunu ele alıp bunun Sovyetlerin «nükleer tehlike nedeniyle esas mesele bugün bir dünya savaşını önlemektir.» biçimindeki tahlilin aynısı olduğunu ileri sürmekte, bırakınız marksizm-leninizmi lise'deki «mantık» dersinde sınıfta kalacak bir kafa yapısıyla marksizm ve «ihtilalcilik» adına asıpkesmekte...

Özünde aynı olan sağlı sollu bu teorileri ele almayı ve İlke-Kitle, PDA ve PDA kuyrukçusu görüşleri cevaplamak bu incelemenin sınırlarını aşmaktadır, ancak bu bugün zorunlu bir ihtiyaç haline gelmiştir.

2) Emperyalist sömürgecilik yöntemlerinin göreceli olarak ağırlıkları değişmiştir. Eski sömürgecilik yöntemlerinde değişiklikler olmuş, yeni sömürgecilik ortaya çıkmıştır. (Bu eski sömürü yöntemlerinin ortadan kalktığı anlamına yorumlanmamalıdır, aksine bu yöntemler hala yürürlüktedir ama ağrlıklarını yeni sömürgecilik yöntemlerine bırakmışlardır).

Bu en genel olarak iki planda özetlenebilen değişiklikleri ve bizi ilgilendiren yeni sömürgecilik konusunu açabilmek için II. Dünya savaşından sonra varolan gelişmeleri kısaca özetlemek gerekir. İktisadi plandaki ve politik plandaki değişmeler. İktisadi planda şu değişmeler olmuştur: (Burada şunu belirtmekte yarar vardır. Bu değişmeler birdenbere ortaya çıkmış değişiklikler değildir. Belli bir gelişmenin ürünü yani bir nicelik birikiminin ürünü olarak ortaya çıkmışlar ve sistem içinde belirleyici öğeler haline gelmişlerdir. Örneğin çok ulusluluğun belirleyici olması böyle bir gelişimin sonucudur.)

a) Teknolojik değişim : «II. dünya savaşından sonra burjuva araştırıcılarının 'ikinci sanayi devrimi', marksist araştırmacıların 'bilimsel ve teknolojik devrim' dedik-

leri bir dönem başladı». Kimya ve elektronik bilimlerde büyük gelişmeler kaydedildi. Atom enerjisinin kullanılmaya başlanması, uzayın keşfi ve bunun gibi birçok gelişme üretimi ve üretkenliği artırdı. Nükleer vurucu güç alabildiğine gelişti. Üretim ve üretkenlikteki bu artış sermaye birikimini büyük bir şekilde hızlandırdı. (Bilimsel ve teknolojik devrimin özellikle çeşitli tekel grupları arasındaki ve uluslararası planda tekeller arasındaki çelişkilerde birbirlerine karşı kullandıkları bir araç olması yoğunlaşma ve merkezileşmeyi hızlandırdı. Ayrıca burada önemle belirtilmesi gereken bir olay ise bilimsel ve teknolojik devrimin belirleyici özelliği Kitle gazetesinin iddia ettiği gibi üretime hemen aktarılması ve böylece **yeni tekniklerin üretime hemen uygulanarak buhrandan daha çabuk** çıkılması (!) buhran süresinin kısalması) değildir. Bu açık bir burjuva aptallığıdır. Bu 'bilimsel ve Teknolojik devrimin' kapitalizmin buhranlarına ilâç olduğu ve üretici güçlerin hızla gelişmesine yardım ettiği ve onu hızlandırdığı anlamına gelir ki bu da burjuva iktisatçılarının düz mantığıdır. 'Bilimsel ve Teknolojik devrim' kapitalist sistemin özündeki mevcut çelişkileri yumuşatmamış, buhranlardan kolay çıkışını sağlamamış

aksine bu çelişkileri su yüzüne çıkarmıştır. Ve kesinlikle ana hedef olarak üretimin yeniden örgütlenmesine yönelmemektedir. Üretime yönelik değildir. Japonya'da 'Bilimsel ve Teknik' buluşların büyük şehirlerin havasının temizlenmesinde kullanılması, temel dürtünün bu olmadığını açıkça göstermektedir. Bu yeni teknikler tekelcilik özelliğinden dolayı kesinlikle ana hedef olarak sanayi üretimine aktarılmamaktadır ve tekel grupları arasındaki rekabette bir araç olarak kullanılmakta ve ancak mevcut kapasite, talebi karşılayamaz ve çalışamaz duruma geldiği, genel olarak kârlılık düştüğü zaman üretime aktarılmaktadır. Yoksa 'Bilimsel ve Teknolojik devrim'in üretici güçleri rekabetçi döneme oranla daha hızlı geliştirdiği gibi çocukça bir sonuca varırız. (Good Year'ın uzay elbiselerini yapması ama bunun kesin olarak sanayi üretiminde kullanmaması, reklam olarak bundan yararlanması, Türkiye'de renkli teleevizyon imalinin neden yapılmadığı, elektronik bilimlerde IBM'in kullandığı tekniğin yıllar önce bulunmasına rağmen, yıllarca kasalarda bekletilmesi buna verilecek somut örneklerdir.)

Özetle gelişen teknolojinin üretime aktarılmasına tekelcilik engel teşkil etmekte-

dir. Araştırma çalışmalarını tekeller kontrolleri altında tutmaktadırlar. Eski dev üretim mekanizmasının değişmesi çok büyük bir sabit sermaye kaybını gerektirdiğinden uzun süre yeni teknoloji ya tekellerin kontrolu altında tutuluyor ya da yeni teknolojiyi hemen satınalmaları yoluyla üretim mekanizmasının dışında tutulmaktadır.

Yani tekelcilik revizyonistlerin iddialarının aksine üretici güçlerin gelişmesini sağlamıyor, engelliyor!

b) Sermayenin merkezileşmesi ve yoğunlaşması sonucu, 20. yüzyıl başında genellikle ülke içinde yapılan üretim ve sermaye ulusal sınırları aştı. Uluslararası iş bölümü meydana geldi. Çokuluslu şirketler yani kozmopolit karakterdeki tekelci sermaye etken ve belirleyici duruma geldi. İşbölümünün gelişmesi, üretkenliğin ve üretimin gelişmesini iyice hızlandırdı. Bunun sonucu olarak, yüksek teknoloji isteyen sanayi dalları daha kârlı duruma geldi. Tüketim malları gibi sanayi dalları kârlılığını göreceli olarak yitirdi ve yatırım malları üretimi sanayide etkin duruma geldi.

Ekonomik planda bu uluslararasılaşmaya paralel olarak, çeşitli uluslararası kurum-

lar ortaya çıktı. Bu kurumlar hem ekonomik hem politik alanda kalıcı sürekli kurumlardır ve emperyalist ülkeler bu kurumlarda güçleri oranında temsil edilirler. Eskiden uluslararası anlaşmalar belli bir güçler dengesini temsil ederdi. Kapitalizmin eşit olmayan, sıçramalı gelişimine göre bu güçler dengesindeki herhangi bir değişme bu anlaşmaların hükmünü ortadan kaldırıyor, savaş çıkıyor ve yeni güçler dengesine göre yeni anlaşmalar yapılıyordu. Oysa bu kurumlarda güçler dengesindeki her değişme, kurumlara katılma ve söz hakkına da aynen yansımaktadır. Örneğin bu örgütlerden biri olan Dünya Bankasın da Amerikanın payı 1971 yılında 23.81 iken bugün (1973) 23.1'e inmiştir. Buna karşılık AET nın oy oranında 27.40 tan 27.85'e bir artış olmuştur.

Politik alandaki değişmeler ise şöyle sıralanabilir: a) II. Dünya savaşından sonra sömürgelerde bağımsızlık mücadeleleri yoğunlaştı. Asya'da ve Afrika'da birçok yeni devlet ortaya çıktı. Bunlar politik bağımsızlıklarını koruyabilmek için, emperyalist ülkelerden mamul madde ihracına karşı çıkarak gümrük duvarları doydular. b) Önce Doğu Avrupa ülkeleri daha sonra Moğolis-

tan, Kore, Çin, Arnavutluk, Vietnam, Küba sosyalist bloka katıldılar. Yani emperyalizmin pazarları daraldı. Ekonomik gelişmeler sonucu artan üretkenlik ve üretim yeni yeni pazarlara ihtiyaç duyarken politik plandaki gelişmeler pazarların daralmasna yol açtı. Bunun sonucu (iç ve dış pazarların son derece daralmasının) emperyalist ülkeler arası çelişkileri iyice derinleştirdi fakat bu çelişkilerin savaş planında çözümlenemeyişi, emperyalizmi iki metodu uygulamaya itti. «İçte ekonomisini askerileştirdi, dışta ise eski sömürgecilik metoduna ilaveten yeni sömürgeciliğe başladı. Pazar sorununun çözümünde geri bıraktırılmış ülkeler hayati bir önem kazandılar.

Kapitalizmde 'gerçekleşme' sorunu en temel sorundu. Yani üretim sürecinde elde edilen artık-değerin gerçekleşmesi ancak o malın pazarda satılması ile mümkündür. Bundan dolayı pazar sorunu önemli bir sorundur. II. Dünya savaşından sonra emperyalist ülkelerin temel politikası bu pazar sorununu çözme doğrultusunda olmuştur. Pazar dürtüsü emperyalist ülkelerin yatırımlarında temel belirleyici olmuştur. ABD'de çokuluslu tekellerde yapılan bir araştırmaya

göre yabancı ülkelerde yatırıma giderken kıstasların ne olduğu sorusuna verilen cevap şudur :

Yeni pazar açmak	% 48
Kâr farklılıkları	% 20
İthalat kısıtlamaları	% 16
Ham ve yarı mamul sağlamak ...	% 13
Rekabet	% 10
Ücret farklılığı	% 6
Diğerleri	% 3

(T.İ.B. Çokuluslu Tekeller ve Uluslararası Tekelci Sermaye, s. 26)

Görüldüğü gibi yatırmalarda temel dürtü pazar sorunudur ve yatırımlar (genel olarak emperyalizmin yeni sömürgecilik yöntemleri) bu sorunu çözmeye yönelmiştir.

I. ve II. bunalım dönemlerde uluslararası kapitalizmin pazarları, III. bunalım döneminde olduğu gibi iyice daralmış değildi. Teknolojinin gelişimi, sermayenin yoğunlaşması ve birikimi henüz bu seviyede değildi. Bu yüzden uluslararası kapitalizm, sömürge ülkelere mal ihracı ve nakti sermaye ihracıyla, borçlar ve direkt sermaye yatırımlarıyla —ki ağırlıkla mamul madde pazarlamasına hizmet eden alt yapı yatırımları

ile— pazar sorununu hallediyor ve sömürüsünü sürdürüyordu. Bu bakımdan geri bıraktırılmış ülkede özel olarak pazar geliştirme sorunu diye bir sorun yoktu. Sadece kısıtlı bir pazarı geliştirme (mamul madde ihracını sağlayacak) ve mevcut iktisadi ve sosyal yapıyı koruma genel bir politika idi. Emperyalizm bu ülkeler için dışsal bir olaydı ve ticaret işlerini güven altında tutmak, öteki emperyalist ülkelerin kendi pazarlarına el atmalarını engellemek için, stratejik yerlerde, özellikle limanlarda ve ana haberleşme merkezlerinde askerlerini bulundurarak, buraları fiili kontrol altında tutmaktaydı. Ve bu ülkelerde halkın spontane patlamalarını örgütleyen devrimcilerin mücadelesini zayıf merkezi otorite (komprador burjuvazi, feodalizm ittifakı) engelleyemez olduğu zamanda zaten mevcut olan fiili durumunu genişleterek açık işgale baş vuruyordu.

Yeni sömürgecilik yöntemlerinin temelinde, emperyalist tekellerin sömürge ülkelerde meta pazarının üretici güçlerin gelişim seviyesine uygun olarak geliştirilmesi ve bunun mevcut duruma cevap verecek hale gelmesidir. Yani emperyalizm pazar geliştirmenin dıştaki çözümünü geri bıraktırılmış

ülkeyle girmiş olduğu ilişkide bulmuş ve bu ülkelerin önemi artmıştır. Kapitalist pazar geliştirmenin yolu nedir? Mal pazarlaması buna bir çözüm değildir çünkü bu her yapı içinde olabilir. Oysa «Kapitalist pazarın belli bir yoğaltmayı (tüketim) ya da üretim gerçekleşmesini (artık-değerin gerçekleşmesi, malın satılması) çözen pre-kapitalist bir pazarla bir ilgisi yoktur.» Parantezler bize aittir, Christian Palloi, Lenin ve Rosa Luxemburg'da Emperyalizm Sorunu, sayfa 9)

Pazarı geliştirmenin yolu üretimi artırmaktır. Yani üretim pazarı yaratacak, geliştirecektir. O halde geri bıraktırılmış ülkede üretimi artırmak, yani kapitalizmi geliştirmek gerkecektir. Bu nasıl olacaktır? Sermaye ihracının üretime yönelik alanlara kayması birinci çözümdür. Yani I. ve II. bunalım dönemlerinde, üretken olmayan alanlara, alt yapı tesislerine yönelen sermaye yatırımları üretken alanlara kaydırılmalıdır ve üretken alanlara kaydırılan bu sermaye yatırımları öyle alanlar olarak seçilmelidir ki emperyalist ülke ile rekabet etme olanağı ve imkanı olmasın. Emperyalizm kendisi için kârlılık oranı düşük olan, çok yüksek teknoloji istemeyen, emek yoğun sanayi dallarını,

bu ülkelere kaydırarak soruna ikili bir çözüm bulur. Hem kendisi için kârlılık oranı düşük sektörleri yurt dışına kaydırarak yurt içinde beli ölçüde yeni yatırım alanları kazanır ve pazarı rahatlatır, sömürge ülkede kapitalizmi yani pazarı geliştirir. Hemde kendisi için kârlılık oranı yüksek olan yatırım mallarını yani, yüksek teknoloji gerektiren mamul malları pazarlayacak yeni alanlar bulur. (Burada da ana amaç mamul mal ihracını sağlamaktır. Ama bu mamul mal yatırım malları olduğu için, geri bıraktırılmış ülkelerde bu yatırım mallarının pazarlamasını sağlamak için o ülkede bu mallara ait sanayinin yaratılması gerekmektedir.) Örneğin gıda ve tekstil sanayiin bu ülkelere kaydırarak hem pazarı geliştirir hemde bu sanayi dallarında kendisinin ürettiği yatırım mallarını (üretim yapan makinaları) pazarlayacak yeni alanlar bulur. Artık ülke içinde işbirliğine gittiği komprador burjuvazi yavaş yavaş sanayi tercihine yönelmekte ve tepeden inme bir tekelci sanayi burjuvazisi oluşmaktadır. Acentacılık ve komisyonculuk, yani kompradorluk, işbirlikçilik burjuvazinin I. ve II. bunalım döneminde belirleyici karakteristiği idi. Artık-değer sömürüsü (ülke içinde) belirleyici değildi.

«... Eski standart Oil şimdiki Mobil Oil şirketi ile ilişkim ...1928 yılında başlar. Uzun yıllar birlikte çalıştık. Şirket ile aramızda satış ve ödeme bakımından en küçük anlaşmazlık çıkmadı. Sanırım Mobil'in Türkiye'deki en eski acentasıyım.» (Vehbi Koç, Hayatım, s. 46) II. Dünya savaşından sonra acentacılık ve komisyonculuk devam etmiştir. «Bizde II. dünya savaşı bittikten sonra Amerika ve Avrupa şirketlerinden birçok temsilcilikler almış ve... Tetico şirketini kurmuştuk. Bu şirketin bütün işi komisyonculuktur.» (a.g.e. s. 133) Ama sanayi tercihine yönelme başlamıştır ve 50'lerden sonra belirleyici duruma geçmiştir. «1946'da ilk Amerika yolculuğum tüccarlıktan çıkıp sanayiciliğe geçişimin başlangıç noktası olmuştur.» (a.g.e. s. 73) «Gerçekten özel sektörün endüstri hayatının başlangıcının 1950 olduğunu kabul etmek uygun olur.» (a.g.e. s. 151) (a.b.ç.)

Evet ülkemizde burjuvazinin kendisi dahi, kompradorluk karekterinin yerini «Sanayiciliğin» aldığının bilincindeler. Ticaretle değil ağırlıkla sanayiyle uğraştıklarını söylüyorlar. İşin acıklı yanı ülkemizde bazı sollar(!) bunu hala anlamamamış durumdalar.

Onlar bu konuda burjuvaziden daha bağnaz davranıyorlar ve hala ülkemizde komprador burjuvazinin hakim olduğunu söylüyorlar. Hem de Komparador kapitalizminin **üretim biçimi olarak**, ülkemizde hakim olduğunu söyleyerek, (Marksizme yeni üretim biçimleri katkısında bulunarak) yapıyorlar bunu. «Ben kompradorluğu 1950'lerde terkettim» diyen burjuvazinin hala komprador olup olmadığını tartışılması ülkemiz solunun hazin tablosudur.

Kapitalist gelişimin kaçınılmaz yasası olarak, üretimin ve teknolojinin artmasının yol açtığı bu yeni gelimeleri, ülkemiz somutunda da gözliyebiliriz. Şimdi teorik olarak söylenenleri, rakamlarla anlatmaya çalışalım. 1910'larda sanayi alanına yabancı sermaye yatırım toplamının % 10'unu bile oluşturamazken, gelişimi içinde bu oran hakim bir unsur haline geldi. Çarpıkta olsa ağırlıkla tüketim maddelerine (gıda, tekstil) yönelmişte olsa bir sanayileşme gözlendi. Madencilik 1910'larda en önemli yabancı sermaye çeken alanlardan biri iken günümüzde toplam 110 yeni yabancı sermayeli firmadan bir tanesi bu alanda faaliyet gösteriyor.

1973 yılı rakamlarına göre yabancı ser-

mayenin gelme eğiliminde olduğu alanlar incelendiğinde şöyle bir tablo çıkıyor ortaya. Toplam 110 yabancı sermayeli firmadan bünyesinde en fazla yabancı sermaye bulunan firmalar üretim dallarına, göre onikişer firma ile ilâç sanayi, hizmetler ve kimya sanayidir. 1975 yılı sonunda toplam 11 yabancı sermayeli firmanın 26'sı kimya 16'sı hizmetler (turizm, bankacılık, araştırma, ulaştırma v.s.) 14'ü eleştirik makineleri ve elektronik 11'i madeni eşya 8'i taşıt araçları ve 8'i gıda tütün içki alanında faaliyet göstermektedir. En az yabancı sermayeli firma bulunduran dallar ise madencilik, kâğıt ve tarımdır. Bünyesinde en çok yabancı sermaye (1973 yılı rakamlarıyla) bulunduran dört üretim dalı sırasıyla taşıt araçları lastik sanayi, ilâç sanayi ve makine-elektrik sanayidir. Taşıt araçlarına gelen yabancı sermaye toplamın % 14.4'ü, lastik sanayine gelen % 14'ü ilâç sanayine gelen % 14'ü, Makine-elektrik sanayine gelen % 11.6 sıdır. 1975 yılı rakamlarında bu sıra kimya, taşıt araçları, elektrik ve makine elektronik ve lastik sanayi şeklini almıştır. Böylece Türkiye'ye gelen toplam yabancı sermayenin % 54'ü bu dört üretim dalına gitmiştir. Getirilen yabancı sermayeye oranla, yapılan kâr transferlerinin

en yüksek olduğu üretim dalları ise sırayla % 215.9 ile gıda % 138.2 ile lastik % 102.2 ile madeni eşya sanayidir.

Ayrıca sermayenin bileşiminde belirli değişikler olduğunu ve direk yabancı sermaye yatırımı yerine, ortak yatırımların tercih edildiği (direkt yabancı sermaye yatırımı birkaç sektör hariç % 10'un üzerine çıkmamaktadır) ve sermayenin, patent lisans know -haw gibi gayri maddi sermaye unsurlarının öneminin artığını belirtmiştik. Örneğin 1955 yılında (Bin TL. olarak) toplam 521 TL. yabancı sermaye transferinin 497 TL. si kâr olarak 24 TL. sı ise gayri maddi sermaye karşılığı yapılmıştır. (% 4) 1972 yılında ise 121. 859 TL. nin 89.37'li kâr, 32.488'i gayri maddi sermaye karşılığıdır. Yaklaşık % 30).

Direkt yabancı sermaye yatırımın değilde ortak yatırımın tercih edildiğini de gene rakamlarla göstermek mümkündür. Türkiye'ye gelen toplam yabancı sermayenin % 79.8'i Anonim şirket halinde gelmektedir. Ve toplam ananonim şirketlerdeki yabancı sermaye yüzdesi % 40'a yakındır. Toplam yabancı sermayenin % 12'si limited şirket halinde gelmekte ve toplamdaki yabancı sermaye yüzdesi % 84.2 dir. Görüldüğü gibi ya-

bancı sermaye direkt yatırım yerine ortak yatırıma gitmektedir. Ortak yatırımın, gelen toplam yabancı sermaye içindeki yeri % 95'e yakındır.

Kısaca yabancı sermaye, ağırlıkla üretken alanlara doğru kaymıştır. (1975 başında 111 firmanın 92'si imalat 2'si maden 1'i tarım 16'sı hizmetler sektöründedir. Gene 1975 rakamlarıyla yabancı sermayenin lastik sanayinde payı % 58.53, ana kimya sanayinde % 46.05 taşıt araçları sanayinde % 44.2 diğer kimyasal ürünlerde % 29.67'dir ve toplam yabancı sermayenin % 90'a yakını imalat sanayine (tarım, maden hizmetler dışına gitmektedir). Bu ülke içinde tekelci sermayenin varlığının en somut göstergesidir.

(KAYNAKLAR : Dr. Mehmet Şahin, **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları,** Ekonomi ve Sosyal yayınları No: 3; 1975 yılının ilkbaharında Türk Ekonomisi, TÜSİAD yayınları; 1975 yılının sonunda Türk Ekonomisi TÜSİAD yayınları).

Dış ticaretimizdeki gelişmeler izlendiğinde teorik olarak anlatılmaya çalışanların somut verileri elde edilebilir. İthalat ürünleri içerisinde 1910'larda mamul malların ithalatının % 60'ı aştığını ve bunun içinde giyim

mallarının % 35'e yaklaştığını söylemiştik. Oysa 2. Dünya savaşı sonrası gelişmelerin ışığında ülkede, kapitalizmin tepeden aşağı gelişiminin hızlanması sonucu yani emperyalizmin kendi üretici güçlerini gelişim seviyesine uygun, kendisiyle rekabet şansı olmayan alanlarda kapitalizmi geliştirmesi ve böylece kendi mallarına (bu mallar yatırım mallarıdır) pazar bulması sonucu ülkede özellikle tüketim sanayinde belirli bir gelişme sağlandı. Yatırım ve ara mallara ithalatı (bu çarpıkta olsa kapitalizmin gelişimini sağlayacak makina ve tehcizat) belirli bir artış gösterdi. Gıda mallarında (tüketim malları olarak genelleyebiliriz) ise büyük bir azalma görüldü. 1950 yılında tüketim malları, ithalatın % 20.6 sını oluştururken bu yıldan itibaren devamlı düşmeye başlamış 1972'de % 4.7'e inmiştir. İnşaat malzemeleri 1952'ye kadar artmış ve gene bir azalma göstermiştir. Bunun yanında Makina ve tehcizat ithalatı ise artış göstermiş ve günümüzde % 45'e ulaşmıştır. (Kaynak : AID **Social And Economik Indıcators**)

Emperyalizmin 2. Dünya savaşı sonrası gelişiminin yani 3. Bunalım dönemi özelliklerinin ülkemizde yol açtığı iktisadi yapıyı

kabaca sunmaya çalıştık. Elbette bu çok daha derin araştırılmalıdır. Ama biz bu kadarıyla dahi ülke ekonomisindeki değişiklerin açıkca gözlenebileceği kanısındayız.

Pazar sorununa çözüm arayan emperyalizm, sömürge ülkelerde, çarpık bir kapitalizmi, 'yukarıdan aşağıya' geliştirmiş, kapitalizmin bu ülkelerde hakim üretim biçimi olmasını sağlamıştır. Bu kapitalizm, kendi rekabetçi dönemini yaşamamış ve emperyalizm tarafından yönlendirilmiştir. Böylece «Yukardan aşağıya demokratik devrim» belli ölçülerde gerçekleştirilmiştir. Rusya'da ve Çin'de devrimin demokratik karakteri 'toprak' devrimi olmasından ileri gelirken (anti-feodal mücadelenin demokratik mücadeleyi belirlemesi) III. bunalım döneminin geri bıraktırılmış ülkelerinde bu özellik değişmiş Leninist kesintisiz devrim anlayışı yeni boyutlar kazanmıştır. (Örneğin, ülkemizde devrimin demokratik karakterini esas olarak belirleyen anti-feodal mücadele değildir.)

Sömürge ülkenin sıhhatli sanayileşmesi engellenmiş, emperyalizmin pazar sorununu çözecek, tüketime yönelik belli sanayi dallarında sanayileşmesine, yani çarpık bir kapitalist yapının oluşmasına müsade edilmiştir.

«Azgeliştirilmişliğin geliştirilmesi» diye adlandırılan bu olay, ülkede hafif ve orta sanayinin kurulmasıyla mümkün olmuştur. Emperyalizm kendine en gözde müttefiki olarak yerli bir tekelci sermaye oluşturmuş ve geliştirmiştir. Ancak bu kesim az çok belirli alanlarda geliştirildiği için tepeden inme, iç dinamizmle değil, dış dinamizmle yani emperyalizmle baştan bütünleşerek gelişmiştir. Böylece I. ve II. bunalım dönemlerinde var olan işbirlikçi burjuvazi feodal ağa ittifakı bozulmuş, işbirlikçi burjuvazi yavaş yavaş tekelci burjuvaziye dönüşmüştür. Kırsal kesimde feodalizm (iedolojisi üst yapıda belirli ölçülerde muhafaza edilerek) çözülmüş ve kapitalizm geliştirilmiştir. Böylece ülke içinde direkt olarak artık-değer sömürüsünde bulunan bir burjuvazi geliştirilmiştir. Ve bu yatırımları artık kendisinin bir parçası olan, onunla bütünleşen, yerli tekelci burjuvazi ile beraber yaptıklarından, azgelişmiş ülkeyi işgal edişlerini gizlemişlerdir. II. paylaşım savaşından önce sermaye ihracından, sermayenin elemanları arasında, nakdi sermaye ihracı diğer elemanlara nazaran daha falza yer tutarken, özellikle 57-58 buhranından sonra sermayenin patent-lisans hakkı, teknolojik know-haw, teknik eleman, yedek parça v.s.

elemanları daha ağırlık kazanmıştır. Şimdi tüm bunların uygunda görünmüş dünyasında tekelci sermayenin var olduğu az gelişmiş ülkelerdeki oligarşik yönetimler üzerinde biraz duralım.

Oligarşi konusu günümüz sol hareketi ve ayrıca özel olarak gençlik içerisinde en fazla tartışılan konulardan birisidir. Konunun önemini vurgulamak açısından oligarşi konusuna yöntem olarak nasıl yaklaşmak gerektiğini ve bunun bir sonucu olarak onun geri bıraktırılmış ülkelerdeki faşist karakterini açıklamaya çalışacağız.

Yöntem olarak oligarşi sorununa yaklaşış başlangıçta bu kelime ile neyin anlatılmak istendiğine bağlıdır. Biz oligarşi kelimesini, ülke ekonomisine hakim olan sınıfların siyasi yönetim biçimi olarak tanımlıyoruz. Yani, oligarşi, hakim sınıflar ittifakının siyasi ifadesidir. Oligarşinin varlık olarak temel belirleyicisi tekelci sermayedir. Bundan dolayı günümüzde tekelci sermayenin hakim bulunduğu sanayi devrimini tamamlamış emperyalist-kapitalist ülkelerdeki yönetim de geri bıraktırılmış ülkelerdeki yönetim de oligarşiktir. Fakat emperyalist-kapitalist ülkelerdeki oligarşik yönetimin, geri bıraktırılmış

ülkelerdeki yönetimlerden belirli farklılıkları vardır. Gelişmiş ülkelerdeki yönetimin özü, niteliği finans oligarşisidir.

Böylesi bir yaklaşım zorunlu olarak finans oligarşisinin doğuşu ve niteliği, bir yönetim biçimi olarak geri bırakılmış ülkelerde kazanmış olduğu boyutlarını incelemek zorundadır. Biz böylesi bir yöntemi tercih edeceğiz.

Diğer bir yaklaşım da kelime anlamı olarak oligarşinin ki, azınlık yönetimi demektir, neyi ifade ettiğini açmak ve çeşitli tarihi dönemlerde kazandığı somut biçimleri incelemektir ki, terim olarak oligarşinin kullanımına bütün toplumlarda rastlayabiliriz. «Tarihçi Heredot Yunan Sitelerinden bahsederken mutlu azınlığın iktidarından, «oligarşi»den bahsediyordu. «Sitelerin organizasyonu iki yol izledi... Birinci yolu izleyen sitelerde bütün köle sahiplerinin iktidarı kurulmuştu. Köleci demokrasi denen düzen. Öteki sitelerde **devlet yönetimi küçük bir gurup aristokratın elinde yoğunlaşıyordu, oligarşi denen iktidar.**» (İlkel Toplum, Köleci Toplum, Feodal Toplum, Zubritski..., Sol Yayınları, s. 115, altını biz çizdik) Keza Mao, Emperyalizm ile Mücadele'de «Kuomintang Hü-

kümeti'nin 1927 ve iç savaşı başlattıktan sonra kurmuş olduğu OLİGARŞİK DİKTATÖRLÜK'ten» bahsediyor. (s. 17) «öyle ki —diyor Mao, bu oligarşik dikta yüzünden— ulusun müttefik iradesini temsil edecek olan bir demokratik koalisyon hükümetinin kurulması imkansızdı». Bu ve bunun gibi alıntıları arttırmak mümkündür ama yukarıda söylediğimiz gibi biz terim olarak oligarşinin çeşitli tarihi dönemlerde kazandığı anlamdan çok onun günümüzde kazandığı siyasi içeriğini açmayı yeğleyeceğiz.

Konunun açıklanmasına girmeden şunu da belirtmek isteriz ki, OLİGARŞİ konusu çok derinlemesine araştırma isteyen, ülkemiz hakim sınıflar tablosunun tutarlı bir sunumunu zorunlu kılan bir konudur. Ve bunu bütün boyutları ile bu yazıdan beklemek olanaksızdır. Biz konuya genel bir yaklaşımı sunmaya çalışacağız ve bu anlam da bu çalışma ileriki çalışmalarımızın ancak bir taslağıdır diyebiliriz. Böyle bir taslağın niçin yayınlandığı sorulabilir. Gerçekten konu hakkında daha ayrıntılı bir incelemenin yayınlanması tercih edilebilirdi. Zaman alacak böyle bir çalışmayı beklemeden bu yolu tutmamızın esas nedeni «oligarşi» konusunun açıklık kazandırılması yolundaki ısrarlı taleplerdir.

• FİNANS OLİGARŞİSİ
(MALİ SERMAYE)

Emperyalizm çağına girilmesiyle dünya çapında tekellerin ekonomiye hakimiyeti söz konusu oldu. Daha doğrusu bu, tekelciliğin üretim ve dağıtım sistemine hakim oluş çağına emperyalizm çağı denildi. Rekabetçi kapitalizm döneminde filizlenen gelişen yeni bir tür sermaye dünyaya egemen oldu: Mali sermaye (finans kapital).

Mali sermayenin yani Finans Kapital'in anlaşılabilmesi tekelleşme olgusunun anlaşılmasıyla mümkündür. Tekelleşme sanayiin olağanüstü ölçüde gelişmesi ve üretimin gitgide daha büyük işletmeler içinde son derece hızlı yoğunlaşmasının bir sonucudur. «Serbest rekabet üretimin yoğunlaşmasına yol açar, bu da belirli bir gelişim aşamasında tekelleri doğurur.» diyordu Lenin. (Kapitalizmin Ekonomi Politiği, s. 217) Demek ki, tekelleşme olgusu sermaye birikimi ile ilgilidir. Kapitalist üretimin başlamasıyla birlikte sermayenin birikim sürecinde yeni yaratılan artı-değerin yeniden sermayeye dönüştürülmesi süreci de başlamıştır. Sermaye birikimini sağlamanın iki yolu vardır. Yoğunlaşma ve merkezileşme. «Eğer kapitalitler kendi başla-

rına sermaye biriktirir, böylece herbirinin kontrolü altındaki sermaye artarsa, daha büyük miktarda üretim mümkün olur. Marks bu sürece «sermayenin yoğunlaşması» adını takmıştır (Sweezy)». Yoğunlaşma tek başına bile üretim miktarında sürekli bir artış meydana getirmeye ve belli üretim kollarında dahi olsa rekabeti sınırlandırmaya yani tekelciliğe doğru bir eğilimi yaratmaya yeterlidir. Yoğunlaşmanın yanısıra bir de «Sermayenin Merkezileşmesi» olgusu vardır. «Bu sürecin (merkezileşmenin) diğerinden farkı sadece elde bulunan ve faaliyet göstermekte olan sermayenin dağılımındaki bir değişmeyi ele almasıdır. Bu nedenle faaliyet alanı, toplumsal servetin mutlak olarak büyümesi veya sermaye birikiminin mutlak sınırları ile sınırlanmıştır. Başka bir yerde birçok kişinin kaybettiği sermaye bir yerde bir kişinin elinde büyük miktarda toplamıştır. Bu ise merkezileşmenin ta kendisidir (Marks). «Herhangi bir endüstri dalında merkezileşme tek bir şirket kalıncaya kadar sürer, fakat toplum için bu süreç «bütün toplumsal sermaye ya bir tek kapitalistin ya da bir tek şirketteki kapitalistlerin elinde toplanıncaya kadar sona ermez (Marks)».

Sermaye birikimi ve merkezileşmenin

ana araçlarından ikisi Anonim Şirketler ve Bankalardır. Anonim şirketler halinde birleşmeye başlayan veya diğer küçük işletmelerin yokedilmesiyle hakim duruma gelen çeşitli şirketlerdeki hisse senetlerine ve tahvillere sahip olanlar ekonomiye de hakim olmaya başladılar. Başlangıçta bankaların önemi bu tahvil ve hisse satışlarında oynadıkları roldür. «Almanya'daki büyük ticaret bankaları, geniş kaynakları ve mali ilişkileri nedeniyle yeni hisse senedi ve tahvil satışına erkenden başladılar ve kuruculuk alanında kendilerine en önemli yeri sağladılar (Sweezy).» Ve bankalar anonim şirketteki bu etkilerini daima rekabetin sona erdirilmesi doğrultusunda kullanırlar. Bir bankanın ilişkisi ne kadar geniş ise ve güçlü isé rekabeti ortadan kaldırma ve tekeller kurma amacında da o kadar etkin olur. Bundan dolayı Lenin, bankaların tekelleşmedeki rollerini şöyle belirtiyor: «Bankalar geliştikçe ve az sayıda kurumlar halinde yoğunlaştıkça, mütevazi araçlar olmaktan çıkıp belli bir ülkenin ya da birçok ülkenin ilk madde kaynaklarının ve üretim araçlarının çoğunu, kapitalistlerin ve küçük patronların nakdi sermayelerinin hemen hemen bütününü emirlerinde bulunduran muazzam tekeller haline gelirler. Birçok müte-

vazi aracının böyle bir avuç tekelci haline gelmesi kapitalizmin, kapitalist emperyalizme dönüşmesinin temel süreçlerinden birini meydana getirmektedir (Emperyalizm, s. 39-40)».

Dolayısıyla bir birleşme hareketi dönemi yaşanmaktadır. Sanayi sermayesi ile banka sermayesi birleşmektedir. Bu geçiş evresinde bankaların hakimiyeti ve etkin rolü kaçınılmazdır. Ama bazı yaklaşımlar bu geçici durumu sürekli bir durummuş gibi gösterdiler. Banka ve sanayi sermayesinin birleşmesine, içiçe geçmesine verilen mali sermaye (finans kpital) adı, Hilferding tarafından şöyle açıklanıyor: «Sınai sermayenin daima büyüyen bir parçası, onu kullanmakta olan sanayicilere ait değildir. Sanayiciler bundan yararlanma olanağını sadece kendilerine göre sermaye sahipliği temsil eden bankalar kanalıyla elde etmektedirler. Öte yandan bankalarda, gitgide artan bir sermaye kısmını, sanayide tutmak zorundadır. Böylece bankalar, gittikçe artan ölçüde birer sanayi kapitalisti haline geliyor. **Gerçekte sanayi sermayesi haline dönüşen bu banka sermayesine - yani para sermayeye - «mali sermaye», (finance capital) diyorum. Kısacası, «mali sermaye» bankaların çekip çevirdiği sanayicilerin kullandı-**

ğı bir sermaye oluyor. (Aktaran Lenin. Emperyalizm, s. 59-60, abç)».

Bu görüş temelden hatalıdır; gerek tanım olarak getirilen, gerekse bu tanımın zorunlu sonucu olarak ileri sürülen politik önermeler yanlıştır. Birincisi finans kapital terimine kapitalist gelişmede geçici bir aşama olan bankaların egemenliği belirleyici olarak getiriliyor. İkincisi bunun zorunlu politik önermesi olan «Münih'te 6 bankaya el koydun mu, bütün ekonomiyi, devleti kontrola alırsın» tezi devrimi aşırı basitleştirmekte, işçi sınıfına yanlış hedefler göstermektedir. «Birleşme hareketi sürecinde, anonim şirketler ve tam birleşmeler kuruluş sürecinde iken bankaların stratejik bir durumun olduğu ve bu yolla üretim sisteminin kilit noktolarını kontrol edebildikleri doğrudur, fakat birleşmeler süreci sürekli olarak devam etmez. (Sweezy)».

Süreç içinde bankaların gücü ve rolleri ikinci plana düşer. Artık banka sermayesi sanayi sermayesinin yardımcısı durumuna düşmüştür. Ama bu kesinlikle bir geriye dönüş değildir ve daha üst düzeyde iki sermaye grubunun oluşturduğu **yeni tip bir sermayedir.**

Lenin Hilferding'in bu tanımına «üretimin ve sermayenin genişleyen yoğunlaşmasının tekellere yol açtığı ve hâlâ açmakta olduğu olayını sessizce geçiştirdiği... için eksik bir tanım olarak nitelemektedir. Hilferding'in, «bankalar tarafından kontrol edilen ve sanayiciler tarafından kullanılan sermaye» tanımı yerine hepimizin bildiği şu ünlü tanımlamasını getirir: «Üretimin yoğunlaşmasıyla bunun sonucu olarak tekeller, sanayi ve bankaların kaynaşması ve içiçe girmesi-işte mali sermayenin oluşum tarihi ve bu kavramın özü.» (a.g.e., s. 60)

Kısaca özetlersek sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesi sanayi tekellerinin teşekkülü (özellikle anonim şirketler halinde) kaçınılmazcasına banka sermayesinin de yoğunlaşmasına ve banka tekellerine yol açar. Bankacılıkta tekelcilik, bankalarla sanayi arasındaki ilişkilerin değişimine ve bankaların sanayi üzerinde egemenlik kurmalarına yol açar. Böylece 'ödeme işlemlerinin mütevazi araçları' kudretli mali merkezler halini alır Birleşme sürecinin gelişimi içerisinde tekelci banka kapitalistleriyle, tekelci sanayi kapitalistleri içiçe kaynaştılar. Bu andan itibaren de sermayenin bir başka şekli olan,

mali sermaye ortaya çıktı. Mali sermayenin oluşumu, yeni bir tekel türünün, yeni bir sermaye türünün doğuşuna yol açar.

Böylece 20. yüzyıl, eski kapitalizmin genel olarak sermaye egemenliğinden mali sermaye egemenliğine geçilen yeni bir kapitalizme yerini bıraktığının bir dönüm noktasıdır.

Burada ileride bir karışıklık olmaması için kullanacağımız terimler üzerinde bir açıklama yapmayı zorunlu görüyoruz. Bundan sonra finans kapital terimi yerine tekelci sermaye sözcüğünü kullanacağız. Ve tekelci sermayeden kastedilen Lenin'in finans kapitalidir. Finans kapital teriminin gerek uluslararası literatürde kullanılmaması, gerek bu tanımdan Hilferding'in ona yüklediği yanlış anlamın anlaşılması, gerekse ülkemizde birçok kişinin bu terime yeni katkılar yapmış olması nedeniyle kullanmayacağız. Özellikle ülkemizde finans kapital terimine yapılan orijinal katkılardan ve bu terimin yanlış kullanımlarından bahsetmek istiyoruz. Bu orijinal katkılardan birinin kaynağı Dr. Hikmet Kıvılcımlı'dır. 'Emperyalizm, Geberen Kapitalizm' kitabında finans kapitali şöyle tanımlıyor Kıvılcımlı: «Gerçekte ise, emperyalizm,

çağındaki bütün büyük kapitallerin biricik sentezi olan finans kapital vardır. Finans kapital içinde, büyük bankerler, endüstriciler ve büyük tüccarlar gibi büyük arazi sahipleri de bulunur. (s. 76).

«... üstün sınıfların içinde en kodaman varlıklılar (arazi sahiplerinin, bankerlerin endüstrici ve tüccarların en zenginleri) finans kapitale mahsus bir plutos (zenginlik) halinde içli dışlı sarmaşırlar (s. 68, abç).»

Uzun bir süre deyim uygun düşerse Kıvılcımlı bezirgânlığı yapıp, daha sonra utanmazcasına sayfalar dolusu «eleştiri» (hiç özeleştiriye dahi gerek duymadan) yayınlayan TSİP şürekâsı da Doktorun etkisinde şöyle tanımlıyordu finans kapitali: «Finans kapital, büyük banka, sanayi, ticaret sermayesiyle emlâğa ve toprağa bağlı büyük sermayelerin kaynaşmasından meydana gelir. Finans kapital bu kodaman sermayelerin birbirinden ayrılmaz biçimde giriftleşmesi durumu, yani tüm büyük sermayenin sentezidir. (Kitle, s. 13, abç)» «Banka-sanayi, ticaret ve büyük arazi-emlak sahiplerinin birleşip, sermayelerinin kaynaşması ile ortaya çıkan tekelci yapı finans-kapital adını aldı. (Kitle, sayı 6, abç)».

Konuyla ilgili bir diğer ilginç yaklaşım da Troçkizm'i eleştirmeye kalkan bir sivri zekâlının aslında Hilferding'inkinden pek farklı olmayan yaklaşımıdır. Üstelik Lenin'in finans-kapital tanımını Troçkistlerin tanımı olarak sunarak yapıyor bu işi. Şöyle diyor bayımız: «**Banka sermayesinin önemi ve hakimiyeti inkâr edilmekte**, tekelci dönem kapitalizminin en belirgin özelliği olan mali sermaye (finans-kapital) olgusu gözden kaçmaktadır (İlke, sayı 13).» «Emperyalist dönemde emperyalizmin en belirleyici özelliği olan **mali sermayenin sevk ve idare edildiği evrensel kurumlar olarak ortaya çıkan bankalar**, bir yandan üretim araçlarını finans oligarşisinin elinde toplanacak şekilde yeniden dağıtırken tüm kapitalistler sınıfının genel muhasebesini yaparlar... (Aynı yerde, abç).» Evet bayımıza göre finans kapitalin Leninist yorumu bu yani «bankaların çekip çevirdiği sanayicilerin kullandığı bir sermaye»dir mali sermaye. Bunun aksini söylemek ise Troçkizmdir. Ne diyelim, allahın bayımıza akıl fikir vermesini dilemekten başka...

Görüldüğü gibi, ülkemizde finans kapital teriminden bahsedilince arazi sahibinden tüccarına, ne varsa onun içine katılmaktadır.

Arazi sahibinin, rantiyenin, emlağa bağlı sermayenin finans kapital tanımına dahil edilmesi, orijinal bir katkıdır. Diğer yandan finans kapitali bankaların hakim olduğu bir sermaye türü olarak tanımlıyanlar da (tıpkı Hilferding gibi) vardır. Bütün bunlar bu terimin kullanımında belirli önyargıları, yanlış anlamaları zorunlu olarak beraberinde getirmektedir. Biz tekelci sermaye sözcüğünü Lenin'in finans kapital tanımı yerine ve anlamında kullanacağız. Ayrıca finans kapital, mali sermaye, finans oligarşi, mali oligarşi, tekelci sermaye terimlerinin eş anlamlı terimler olduğunu, farklı anlamlarda kullanılmadığını belirtmek istiyoruz.

Kendi iç dinamizmi ile gelişen ve belli bir tekelleşmenin ürünü olarak ortaya çıkan mali sermaye ülke ekonomisine hakim duruma geldi. Ekonomideki bu hakimiyet kendini siyaset alanında da gösterdi. Mali sermaye ekonomisinden siyasetine, ülke yönetimine kadar egemen oldu. Devlet artık bütün burjuvazinin değil, bir azınlığın yani mali sermayenin kontroluna ve denetimine geçmişti. İşte bu azınlığın yönetimi oligarşik bir yönetimdir. Burjuvazinin bütününün iktidarı yerine bir azınlığın yönetimi, burjuva demokrasisinin

yerini oligarşik yönetim ilkelerinin alması anlamına da gelir. Yani, burjuvazi emperyalizm çağına girilmesi ile birlikte demokratik yönetim ilkelerini bıraktı. Bütün burjuvazinin iktidarı, yerini finans kapitalin iktidarına bıraktı. Finans oligarşi ve oligarşik yönetim olarak adlandırılan işte bu yönetimdir.

Gelişmiş ülkelerde, kapitalizm kendi iç dinamizmi ile geliştiği, burjuvazi kendi demokratik devrimini devrimci bir yolla gerçekleştirdiği için bu ülkelerde tekelci sermayenin tek başına iktidarı söz konusudur. Yani tekelci sermaye tarihi gelişimi içinde diğer sınıflarla olan bağını koparmış, onları iktidardan uzaklaştırmış, alt yapıda ve üst yapıda burjuva ilişkilerin hakim ve egemen olmasını sağlamıştır. Bundan dolayı gelişmiş ülkelerdeki oligarşik yönetimin özü finans oligarşisidir diyoruz.

Fakat burjuvazi kendi devrimini gerçekleştirirken, tarihî olarak karşıtı olan bir sınıfı proletaryayı da peşine takıyor ve güçlendirmek zorunda kalıyordu. İşçi sınıfı feodalizme karşı mücadelede burjuvazinin müttefiki idi ama aynı zamanda, gelişen bir sınıf olarak onun mezarını kazıyordu. Burjuvaziye karşı yürüttüğü bu mücadele sonucu işçi sınıfı

çeşitli haklar elde etti. Bu ülkelerde işçi sınıfının mücadeleye aktif olarak katılması, güçlü bir işçi sınıfı hareketinin (gerek nicelik, gerekse nitelik olarak) varlığı, çeşitli demokratik hak ve özgürlüklerin teminatı idi. Ama emperyalizm çağına girilmesiyle birlikte burjuvazi sistem olarak ilerici karakterini yitirdi. Çünkü tarihî olarak dönemini kapamış, artık çürüyen, can çekişen bir sınıf halini almıştı. Tekelci dönemle birlikte burjuvazi artık içinde faşizm özlemlerini taşıyordu. Fakat gelişmiş ülkelerdeki işçi sınıfı hareketinin güçlülüğü nedeniyle buna başvuramıyordu. Yani burjuva demokrasisinin özüne dokunamadı.

Bizce bu dokunamayışın nedenlerini ikili koymak gerekmektedir. İşçi sınıfı hareketinin nicelik ve nitelik olarak varlığını bu dokunamayışa tek neden olarak göstermek yanlıştır. Faşizm eğiliminin açığa çıkması, birbirinden ayrılmaz iki ana nedeni gerektirir. Birinci ve bizce önemlisi halkın yükselen siyasi mücadelesinin mevcut iktidarı sarsması ve tehdit etmesi; ikincisi bunun sonucu olarak hakim sınıflar arası çelişmenin had safhaya ulaşması. Özellikle az gelişmiş ülke halklarının sömürülmesi ülkedeki buhranları kısmî de olsa sömürülen ülkeye aktardığı için burju-

vazi bu ülkelerde belirli bir ölçüde rahatlayabilmektedir. Ayrıca diğer ülkelerden elde edilen sömürünün bir kısmı ile işçi aristokrasisinin yaratılmış olması bu ülkelerdeki revizyonizmin maddi temelini oluşturmuştur, böylece kitlelerin iktidar alternatifi olma unsurları yumuşatılmıştır. Bütün bunlardan dolayı demokratik haklara dokunmanın gereği ve şartı olan maddi unsurların metropol ülkelerde zayıf olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde durum biraz daha farklıdır. Emperyalizmin dünya çapında varlığı ve bu ülkelerdeki bağımsız kapitalist gelişmeyi engellemesi nedeniyle bu ülkeler kendi sanayi devrimlerini yapamamışlardır. Burjuvazinin önderliğinde burjuva demokratik devrimlerini tamamlayamamışlardır. Burjuva demokratik devrimlerinin, devrimci bir atılımla yapılamamış olmasının nedeni bu ülkelerdeki burjuvazinin zayıflığı, cılızlığı, dışa bağımlılığıdır. Burjuvazinin bu güçsüzlüğü, kapitalizmin kendi iç dinamizmiyle gelişmemiş olmasından dolayı zayıf bir işçi sınıfının varlığı demektir. Evet geri bıraktırılmış ülkelerde işçi sınıfı gerek nicelik gerekse nitelik olarak gelişmiş ülkelere oranla daha güçsüzdür. Uzun bir mücadele gele-

neği ve bu anlamda elde ettiği, sağlam demokratik hak ve özgürlükleri yoktur. Bunun nedeni emperyalizmin varlığı ve bu ülkelerde kapitalizmin gelişiminin engellenmiş olmasıdır.

Burjuvazi (geri bıraktırılmış ülkelerde) tamamlayamadığı bu devrimi tamamlayabilmek için çeşitli atılımlarda bulunmaktadır. Ağrılı-sancılı da olsa reformlarla veya diğer yollarla (örneğin Türkiye'de 1908, 1920, 1960 hareketleri) bu devrimi tamamlamaya çalışmıştır. Ama devrimci barutunu tükettiği için bu görev emperyalizm çağında proletaryanın omuzlarındadır. (Leninist Kesintisiz Devrim esprisinin özü budur-proletaryanın burjuva muhtevada bir devrime öncülük etmesi.) Burjuvazi kendi güçsüzlüğü nedeniyle, emperyalizm çağında ilerici karakterini yitirip tekelci niteliğe büründüğünden dolayı, işçi sınıfının nicelik ve nitelik olarak güçsüzlüğünden dolayı (bu güçsüzlük göreceli bir kavramdır) her an, sömürüsünün daha rahat sürebilmesi için faşizme başvurabilmektedir. Burjuva demokratik devrimlerin sömürge ülkelerde tamamlamamış olmasından dolayı, burjuvazinin güçsüzlüğünden dolayı bu ülkelerdeki yönetimi ne olarak adlandıracağız» Batılı anlamda burjuva demokrasisinin kalıcı demok-

ratik hak ve özgürlüklerinin işçi sınıfının gerek nicelik, gerekse nitelik olarak güçsüzlüğünün kazandırdığı mevzilerin yokluğundan dolayı bu sistemi nasıl yorumlayacağız? İşte sorun bunun tesbitinden kaynaklanmaktadır.

● FAŞİZM KONUSUNDA BİRKAÇ SÖZ

Bu ise sömürge ve yarı-sömürge ülkelerdeki tarihî gelişimin iyi izlenmesinde, gelişimin karakteristiklerinin doğru tesbitinde yatmaktadır. Biz bu tesbite girmeden önce kabaca faşizm konusunda birkaç söz söyleyeceğiz. Faşizmin bilinen en genel tanımı şudur: «Faşizm finans-kapitalin (tekelci sermayenin) en gerici, en şövenist ve en emperyalist unsurlarının açıktan açığa yıldırıcı diktatörlüğüdür. (Dimitrof)»

Demek ki, faşizmin belirleyici özelliği tekelci sermayenin, burjuvazinin sınıf egemenliğinin bir devlet biçimi olmasıdır. «Faşizmin iktidara gelmesi bir burjuva hükümetinin yerine başka herhangi bir hükümetin gelmesi değil, tam tersine burjuva sınıf egemenliğinin bir devlet biçimi olan burjuva demokrasisinin yerini, onun diğer biçimi olan açık, tedhişçi diktatörlüğünün almasıdır. (Dimitrof)» O

halde faşizm ne «proletarya ve burjuvazi gibi iki sınıf üstünde duran» bir devlet biçimidir, ne de «devlet mekanizmasını elinde tutan isyan etmiş küçük burjuvazinin» iktidarıdır. Faşizm doğrudan doğruya tekelci sermayenin egemenliğidir. Diğer sınıfların egemenliğine veya sadece her türlü baskıya, teröre faşizm denemez. Dünya çapında faşizm, tekelci sermayenin varlığıyla ortaya çıkmıştır. Öz olarak bütün tekelci iktidarlarda yani oligarşik yönetimlerde vardır. Ama belirleyici duruma belirli tarihi anlarda geçmektedir. Fakat burada içine düşülmemesi gereken bir diğer yanlış eğilim de faşizmin kesin, katı tanımlamasını yapıp onun kurallarını bulmaya çalışmaktır. «Bütün ülkeler ve halkları için geçerli, evrensel bir faşizm şeması ortaya koymak büyük bir yanlış olacaktır. Bu gerçek mücadeleyi sürdürmemize yardım etmeyecek, zararlı olacaktır (Dimitrof)». O halde yapılması gereken o ülkenin somut şartlarında faşizmin şekillenişini izleyebilmek onun niteliklerini kavrayabilmektir. «Faşizmin hiçbir genel tarifi —doğru olsa bile— değişik aşamalardaki, bütün ülkelerde gelişiminin ve faşist diktatörlüklerin çeşitli biçimlerinin özel niteliklerinin incelenmesi gereğini ortadan kaldırmaz (Dimitrof).»

Şimdi bu genel girişten sonra konu, sömürge ve yarı sömürge ülkelerdeki gelişmeyi ve yönetim biçimlerinin somutuyla kısaca incelemeye geldi. Gelişmiş ülkeler için sömürge ülkelerle girilen ilişkilerde temel kriter bu ülkelerde, kendi mallarının alabildiğine pazarlanabilmesi, rekabet edebilecek olanların çökertilebilmesi, hammadde kaynaklarının alabildiğine sömürülmesi idi. Yani bu sömürge ülkelerden kârı azami düzeyde tutabilecek şekilde yararlanmaktı. Bu yararlanma gelişmiş ülkenin üretici güçlerinin gelişim seviyesine uygun olarak ayarlanmaktaydı. O halde gelişmiş ülke kendi üretici güçlerinin gelişim seviyesine uygun olarak sömürge ülkeyle ilişkiye girmekte ve bu gelişmeye uygun düşecek oranda, kapitalizmin gelişmesine (kendi kârlılığını artırdığı ölçüde) imkân tanımaktaydı.

Şimdi yukarda anlattıklarımızın ışığında, emperyalizmin bunalım dönemlerinde girmiş olduğu ilişkileri ve bunların oligarşik yönetime nasıl yol açtığını kısaca özetleyelim.

Ülkede sanayileşme, yukardan aşağıya gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Kapitalizm hakim üretim biçimi olmaktadır. Rekabetçi dönemini yaşamayan, kendi sanayi devrimini yapamayan, emperyalizm tarafından yönlen-

dirilen bir kapitalizm... Başka bir deyişle; burjuva demokratik devrimini tamamlayamayan, emperyalizm tarafından yönlendirilen zayıf, cılız bir burjuvazi.

Sömürgenin sıhhatli bir sanayileşmesi engellenmiş emperyalizmin pazar sorununu çözecek, tüketime yönelik belli sanayi dallarında sanayileşmeye, yani çarpık bir kapitalist yapının oluşturulmasına müsaade edilmiştir. Ülkede hafif ve orta sanayii kurulmuş emperyalizm kendine en gözde müttefik olarak yerli bir tekelci sermaye, tekelci burjuvazi oluşturmuş ve geliştirmiştir. Böylece 1. ve 2. Bunalım dönemlerinin belirleyici özelliği işbirlikçi burjuvazi feodal ağa ittifakı çözülmüştür. Feodalizm kırsal kesimde, kapitalizmin yani pazarın gelişimine uygun olarak tasfiye edilmiştir. (Biz bu tasfiye ediş biçimini tarımda bonapartizm olarak adlandırıyoruz.) Fakat ideolojisini üst yapıda muhafaza etmeye çalışır. Ayrıca burjuvazi bu tasfiyeyi hiçbir zaman devrimci bir anlamda gerçekleştirmez ve bu tasfiye sürecini bitirmez. (İran'da ak devrim.) Sürekli böyle bir oluşum içerisinde olmasına rağmen bunu başaramamakta (dışa bağımlılığı, zayıflığı, devrimci barutunu yitirmiş olması nedeniyle) çeşitli konularda bu yarı feodal unsurlarla ittifaka gitmektedir.

Ülke içinde doğrudan doğruya artı değer sömürüsünde bulunan bir burjuvazinin geliştirilmiş olması, sadece mal pazarlamaktan doğan kârın yanına (malları değerlerinin üstünde fiyatlarla satarak, tekel kârının elde edilmesi.) yani bir kâr kaynağını da eklemiştir. Ülke içinde doğrudan sömürüde bulunan bu tekelci burjuvazi yoluyla, emperyalizm dışsal bir olgu iken içsel bir olgu haline gelmiştir. İşte emperyalizm az gelişmiş ülkelerde yönetimlerini, kendi denetimlerinde olan ve kendileriyle bütünleşen yerli tekelci burjuvazinin yönlendirici rol oynadığı **oligarşiler** oluşturarak sürdürmektedirler. Ve böylece kendilerini gizlemektedirler.

Yani 3. bunalım dönemi öncesi dışsal bir olgu olan ve ülke içinde çeşitli sınıflarla (komprador burjuvazi-feodal ağa) işbirliğine giden emperyalizm bu siyasi iktidarın dışında bir olay iken, şimdi o hakim yapıyla bütünleşmiş aynı zamanda onun içinde bir unsur haline gelmiştir. Mevcut tekelci yapı emperyalizm tarafından yönlendirildiği için cılızdır. Diğer sınıfların tamamiyle tasfiyesi başarılamamıştır. Bu zayıflık, kapitalizm öncesi diğer sınıfları tasfiye edememe, bu sınıflarla siyasi iktidarı paylaşmayı beraberinde getir-

mektedir. Zaten bu ülkelerin Emperyalizmin tahakkümünde ülkeler olmasının, burjuva demokratik devrimleri tamamlayamamış ülkeler olmasının anlamı budur.

Belirli dönemlerde değişiklik gösterse dahi diğer gerici sınıflarla sürekli itifak halindedir. Bu ittifakın, diğer sınıfların tasfiyesi süresiyle birlikte ele alınması gerekmektedir. Diğer sınıfların devrimci şekilde tasfiyesi, emperyalizm çağında burjuvazinin bu niteliğini yitirmiş olmasından, dışa bağımlılığından dolayı olanaksızlaşırken, reformlarla veya diğer yollarla tepeden inme olarak ağrılı sancılı bir şekilde tamamlanılmaya çalışmakta ama siyasi iktidarın sürdürülmesinde ittifaklar kaçınılmaz olmaktadır. Aralarında sömürüden alınan payın paylaşılması doğrultusunda çelişki derinleşmektedir. Kapitalizm öncesi sınıfların (tefeci-bezirgânlık, yarı feodal unsurlar) sömürüden aldığı payı azaltmak ve onları tasfiye etmek tekelci sermayenin politikasıdır. Bunun için çeşitli atılımlarda bulunur. (Örneğin Reformlar veya açık faşizm uygulamaları. Ama bunlar birbirlerinin zıddı iki olay değildir. Aksine süreç içinde birbirlerine rahatlıkla dönüşebilmektedirler.) Ülke çapında, işçi sınıfı siyasi iktidar mücadelesinin ge-

nel olarak devrimci hareketin engellenmesinde, boğulmasında ise çıkarlar birleşmektedir. Tekelci sermaye, özellikle devrimci hareketi boğmak, siyasi iktidara tam anlamıyla egemen olmak için diğer gerici sınıf ve tabakalarla işbirliği yapmakta ama süreç içinde bu kesimi eritme, ortadan kaldırma doğrultusunda bir politika gütmektedir. Bu siyasi yapıda yönlendirici güç tekelci sermayedir.

O halde ülkede ekonomik yapının ve ona hakim olan sınıflar kombinezasyonunun siyasi bir ifadesi olan oligarşi, geri bıraktırılmış ülkelerde, gelişmiş ülkelerden farklı bir yapıya sahiptir. Ortak yanları, daha doğrusu bu yapılara damgasını vuran tekelci sermaye olgusudur. Söz konusu olan bu farklılık gelişmiş ülkelerde bunun sadece finans oligarşisinin yönetim biçimi olması sömürge ülkelerde ise diğer sınıf ve tabakalarla girilen ittifaktır. Bu ayırımın temel belirleyicisi ise sömürge ülkelerin burjuva demokratik devrimini tamamlamamış olması ve ülkede çarpık da olsa bir tekelci sermayenin emperyalizm tarafından geliştirilmesi ve bu tekelci sermaye yabancı ve yerli tekellerle işbirliğinde bulunan tefeci-bezirgân sermaye ve feodal kalıntılarla yönetimi paylaşmaktadır. Oligarşik yönetim

içinde tekelci burjuvazi emperyalizmin temel dayanağı olmasına rağmen, onunla ilişkilerini sürdüren tek sınıf değildir. Bu ülkelerdeki egemen ittifak emperyalizm ve onunla bütünleşmiş tekelci burjuvazi ve bunlarla işbirliği halindeki ticaret sermayesi, tefeci tüccarlar, büyük toprak sahiplerinin üst kesiminden oluşmaktadır. Buna en elit kesim de diyebiliriz. Tayin edici unsur tekelci sermayedir. İşte geri bıraktırılmış ülkelerdeki oligarşi budur.

Şimdi bu yapının faşizm ile olan ilintisini açmaya çalışalım: Geri bıraktırılmış ülkelerde baştan da söylediğimiz gibi, burjuva demokratik devrimler tamamlanmamıştır. Burjuvazi Emperyalizm tarafından yönlendirilir, zayıf ve cılızdır, dışa bağımlıdır. Güçlü bir işçi sınıfı (gerek nitelik gerekse nicelik olarak) hareketi ve mücadele geleneği yoktur. İşçi sınıfının mücadelesi sonucu kazandığı sağlam hak ve özgürlükleri sınırlıdır. Diğer gerici sınıflarla ittifakının kaçınılmazlığından dolayı uluslararası ilişkileri ve işbirliği yaptığı sınıf ve tabakalarla ilişkileri gereği, OLİGARŞİK yönetim, işçi ve emekçi kitlelerin demokratik hak ve özgürlüklerini kısıtlamaya gitmektedir. Ülkede burjuva demokratik devrim tamamlanmamış olduğu, burjuvazinin zayıflı-

ğından dolayı, batılı anlamda burjuva demokrasisinden bahsedilemez. Biz buna «SÖMÜRGE TİPİ FAŞİZM» diyoruz. Klasik burjuva demokrasisiyle uzaktan, yakından ilintisi olmayan bir yönetimdir. Ancak, temsilî nisbî bir demokrasiden söz edilebilir. Bu ise genellikle parlamentarizm şeklinde kendini gösterir. Kurumsal olarak sürekli işçi sınıfı üzerinde, onun hak ve özgürlüklerini kısıtlayan bir yapı sözkonusudur. (Faşist Mussolini döneminden aktarılan 141 ve 142. maddeler, devlet güvenlik mahkemeleri, hazırlanmakta olan özgürlük(?) yasası bunun somut örnekleridir.) Bazan bu sömürge tipi faşizm sandıksal demokrasiye itibar edilmeden açıkça icra edilir. (Faşizmin bazen açık, bazense kapalı olma espirisi burada yatmaktadır.) **Ancak açık icrası** sürekli değildir. Genellikle ipin ucunu kaçırdığı zaman başvurduğu bir yöntemdir. Demek ki burjuva demokrasisinin varolduğu ülkelerde görülmeyen bir yapı söz konusudur. Ve çeşitli nedenlerden dolayı, (Uluslararası veya kendi iç çelişmelerinin sonucu olarak) bazı dönemlerde (Kendi aralarındaki çelişmelere çözüm bulabilmek ve yükselen devrimci mücadeleyi boğabilmek için, kontrolu elinden kaçırdığı zaman kendisini AÇIK FAŞİZM şeklinde somutlar.

Burada içine düşülmemesi gereken bazı hatalı görüşlere değinmekte yarar vardır. Yukarıda açıkladığımız gibi, sömürge tipi faşizm olgusunun kökeni emperyalizmin bütününde yatmaktadır. Ve temel nedenleride ülkede burjuva demokratik devrimlerinin tamamlanmamış olmasıdır. Bundan dolayı sömürge tipi faşizm olayı emperyalizmin varlığıyla birlikte incelenerek bu bütünselliğin gelişimi içinde açıklanmaya çalışılmalıdır. Birdenbire ortaya çıkmış bir olgu değildir, onun çekirdeği 1. ve 2. bunalım dönemlerinde mevcuttur, yani emperyalizmin sömürü politikasında yatmaktadır. Ama sistem olarak belirleyici duruma emperyalizmin 3. bunalım döneminden sonra girmiştir. SÜREKLİ FAŞİZM, emperyalizmin gizli işgal espirisiyle belirleyici olmuş, ortaya çıkmıştır. Çünkü ülke içinde faşizmin maddi temeli olarak gösterdiğimiz tekelci sermaye hakimdir ve mevcut yapıyı yönlendirmektedir. Buradan tekelci sermayenin her yönetim biçimi faşizmdir gibi bir soru çıkartmamak gerekir. Bu anti-marksist bir görüştür. Geri bıraktırılmış ülkelerde tekelci sermayenin varlığı saydığımız diğer etmenle de birleşerek bu olguyu yaratmıştır. (Ülkede burjuva demokratik devrimin yapılmamış olması). O halde sömürge tipi faşizmin maddi te-

meli, tekelci sermayenin belirleyici olduğu OLİGARŞİK YÖNETİMDİR. Ve klasik anlamdaki faşizmden belirli farklılıkları içermektedir: Birincisi, aşağıdan yukarıya orta sınıf ve tabakaları peşine takarak iktidara gelmemiş, aksine bir siyasi yönetim olarak yukarıdan şekillendirilmiştir. Klasik faşizm, küçük ve orta burjuvazinin, genel olarak emekçi halkın düzene karşı olan hoşnutsuzluğunu istismar ederek onları boş sloganlar etrafında toplayarak siyasi iktidara yöneltir.» «Versay' aleyhinde sloganını ortaya atarak küçük burjuva kitleleri peşinden yürüten söz gelişimi Alman faşizminin yaptığı...» (Dimitrof, Seçme Eserler, cilt I, s. 179, Temel Yayınları). Buna verilecek en iyi örnektir. Sömürge tipi faşizm ise burjuva demokratik devrimin tamamlanmamış olmasının getirdiği tekelci sermayenin maddi temelinin teşkil ettiği, diğer sınıflarla ittifakın korunduğu bir sistemdir. İkincisi, klasik anlamda Almanya'da ve İtalya'da görülen faşizm, finans kapitalin en gerici, en bağnaz kesiminin açık, kanlı diktatörlüğüdür. Sömürge ve yarı sömürge ülkelerde ise diğer gerici sınıf ve tabakalar da bu yapı içindedir. Ve açık faşizm tercihi tekelci sermayenin tek başına iktidar olmaya çalıştığı dönemlerde açığa çıkar. Fakat önemle belirtilmesi gere-

ken yani tekelci sermayenin varlığının belirleyiciliği ile yani oligarşik bir yönetim olarak, emperyalizmin 3. bunalım döneminde ortaya çıkmasıdır. Üzerinde durulması gereken bir yanlış eğilimde buradan kaynaklanmaktadır. Bu sömürge tipi faşizmi, tarihî gelişimi içinde, emperyalizmin çeşitli bunalım dönemlerini incelenmeden açıklanması bazılarını, her yönetim biçimini faşizm olarak nitelemeye itmektedir. Bu yanlış bir eğilimdir. Bu marksizmin zengin karmaşıklığı içerisinde yolunu şaşıranların varacağı sonuçtur. (Biz marksizmin yolunu şaşırmış konukları değiliz). Sömürünün her biçimi faşizm olarak adlandırılamaz. Onun özü, belirleyicisi tekelci sermayenin ortaya çıkmış olmasıdır. Emperyalizmin 1. ve 2. bunalım dönemlerinde hakim olan yönetim komprador burjuvazi ve feodal toprak ağaları yönetimidir. Ve bu yönetimin adı FAŞİZM değildir. Dolayısıyla sürekli faşizm 3. bunalım dönemine özgüdür. Diğer sınıf ve tabakaların (tekelci sermayenin dışında) bu yapının içinde her almalarıysa faşizm kavramına ters düşmez, aksine onun ülke somutunda yeni bir zenginlik kazanmasıdır.

Diğer bir yanlış görüş ise içinde bulunduğumuz her dönemi açık faşizm olarak gör-

mektir. Bu faşizm sorununu anlayamamaktır. Sömürge tipi faşizm her zaman açık olarak icra edilemez, onun açık olarak yürütülmesi geçici bir durumdur ve tekelci sermaye kontrolü elinden kaçırdığı zaman başvurur. Konuyu daha iyi anlayabilmek için açık ve gizli (kurumsal) faşizm tanımlamaları üzerinde durmak gerekmektedir. Bu oligarşinin iç çelişkilerinin diğer sınıflarla olan ilişkisinin incelenmesidir. Gizli faşizm döneminde hakim ittifak içinde varolan sınıfların ilişkileri, açık faşizm döneminde farklıdır. Tekelci sermayenin gizli faşizm (kurumsal faşizm) dönemlerinde ittifaka girdiği sınıflar geniştir.

Açık faşizm döneminde ise bunun böyle olmadığını tesbit edebiliriz. Zaten açık faşizme başvurmasının bir nedeni de ittifaka girdiği çeşitli sınıf ve tabakalarla ilişkisini koparmak isteğidir. Gizli faşizm parlamenter bir şekilde kurumsal olarak sürdürülür. Ülkede demokratik hak ve özgürlükler çeşitli kurumlarla kısıtlanmıştır. Burjuvazinin, halk yığınları üzerindeki sömürüsünü sürdürebilmesi ancak böyle mümkün olmaktadır. Çünkü onun zayıflığı, cılızlığı, dışa bağımlılığı ve diğer gerici sınıflarla olan ilişkisi, halk yığınlarının en ufak bir uyanışına, onlara çeşitli hak

ve özgürlüklerin tanınmasına, tahammülsüz kılmaktadır. Her türlü kurumu ile halk yığınlarının örgütlenmesine demokratik hakları için mücadelesine engel olmaya çalışmaktadır. Bu anlamda ülkede bir burjuva demokrasisinin varlığından söz etmek mümkün değildir. Bunun maddi temeli ise emperyalizmin varlığıdır. Yani sürekli faşizmin maddi kökleri bir süreci içerir (Emperyalizmin o sömürge ülke ile girmiş olduğu ilişkiler süreci) Ve bu süreç içinde belirleyici duruma çıkması 3. bunalım dönemine özgüdür. Gizli faşizm dönemi ve bu dönemde ittifaklar sorunu devrimci hareketin gündeminde olan ve çözülmesi gereken bir sorundur. Çünkü gizli faşizm dönemi olarak adlandırdığımız OLİGARŞİK YÖNETİM bu ülkelerde iktidar biçimidir. O halde bu döneme özgü anti-faşist eylem programımız, demokratik devrim programımızla çakışır. Açık faşizm döneminde ittifak içinde bulunan bu sınıflar kombinazasyonunda belirli değişiklikler olur. Bu değişikliğin nedenleri, daha doğrusu açık faşizme neden gerek duyulduğunu birkaç açıdan incelemek gerekir. Her ne kadar ayrı ayrı dönemlerde görülen olaylar olmayıp aralarında büyük bir bağlantı olsa da, açık faşizm nedenlerini şu alt başlıklarla toplayabiliriz.

1) Yönetimin artık mevcut yöntemlerle sürdürülmesinin imkânsız olduğu, halkın devrimci mücadelesinin yükseldiği iktidarı sarstığı dönemlerde tekelci sermaye açık faşizme başvurur. Amaç halkın yükselen devrimci mücadelesini boğmaktır.

2) Halkın yükselen mücadelesi kaçınılmaz olarak, oligarşi içindeki çelişkileri de derinleştirir. Kendi iç çelişkilerini çözmek ve tek başına iktidarını sağlayabilmek için tekelci sermaye açık faşizme kaçınılmaz olarak ihtiyaç duyar. Tekelci sermaye hem kendisi dışındaki diğer gerici sınıfları eritmek hem de kendi iç çelişkilerine çözüm bulmak için böyle bir yola başvurur. (Örneğin 12 Mart Muhtırası ile pre-kapitalist unsurları yönetimden uzaklaştırmaya onların sömürüden aldıkları paya el koymaya çalışırken, diğer yandan da kendi iç çelişkilerini çözme yoluna gitmiştir. 12 Mart öncesi Yapı ve Kredi Bankasının kârları artarken Türkiye İş Bankasının kârları düşmektedir. Muhtıradan sonraki dönemde ise tersine dönmüş Yapı ve Kredi Bankasının kârları düşmeye, İş Bankası ve Akbank'ın kârları artmağa başlamıştır.)

3) Tekelci sermayenin kendi iç çelişkisinin ve oligarşi içindeki sınıflararası çelişme-

nin açık faşizme yol açmasının yanısıra, emperyalizm, uluslararası politikasının ülke içinde bir yansıması olarak açık faşizme başvurabilir. Eğer emperyalizm ve yerli oligarşik yönetimi, bir zincirin iki halkası olarak düşünürsek, açık faşizm bu iki kesimin çeşitli dönemlerdeki ilişki ve çelişkilerinin zorunlu sonucu olarak ortaya çıkar. Belli dönemlerde oligarşinin iç çelişkileri açık faşizmin belirleyicisi olur. Bunun tam aksi durumlarda söz konusudur. Örneğin, Güney Vietnam'da vaktiyle yapılan çeşitli hükümet darbelerinde belirleyici olan Amerikan emperyalizmi idi. Ve açık faşizm onun uluslararası ilişki ve çelişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Kısacası emperyalizm, yerli tekelci sermaye, halkın yükselen devrimci mücadelesini boğmak, diğer sınıf ve tabakaları yönetimden uzaklaştırmak istediği dönemlerde **açık faşizme** başvurur. Açık faşizm dönemleri tekelci sermayenin tek başına iktidar olmaya çalıştığı dönemlerdir. Burada tekelci sermayenin iktidarı tek başına almasının diğer bir aracı olan onun reformist tercihleri, dolayısıyla reformizm üzerinde de durmak konuya belirli açıklıklar getirmek gerekmektedir. Reformizmin günümüzdeki anlamı ve boyutla-

rını iyi kavramak gerekir. Günümüzde reformizm, tekelci sermayenin, tek başına iktidarı sağlamada başvurduğu bir yöntemdir. Yani yukarıdan aşağıya çeşitli reformlarla tekelci sermaye diğer sınıf ve tabakaları iktidardan uzaklaştırmaya çalışır. Fakat bu reformcu atılımları hiçbir zaman açık faşizmin tam zıddı, alternatifi olarak görmemek gerekir. Yani tekelci sermayenin politikası, diğer sınıfların sömürüden aldığı payı azaltmak onları ekonomik olarak güçsüzlüğe düşürerek, siyasi yönetimdeki etkinlikleri ele geçirmek ise, bu kesimlerle bağını koparmada ya açık faşizme başvurur veya reformcu atılımlarla bunu gerçekleştirmeye çalışır. **Ama bu ayrımış gibi görünen tercih kısa zamanda birbirine dönüşebilir.** (12 Mart Muhtırası ve sonrası hatırlanmalıdır.)

Demek ki çağımızda, tekelci burjuvazinin reformist kanadından bahsetmek yanlıştır. Ancak ve ancak burjuvazinin çeşitli kesimlerinin reformcu tercihlerinden söz edilebilir. Ve çeşitli sınıfların reformcu tercihlerinin boyutları belirli farklılıklar gösterebilir. Fakat hiçbir zaman tekelci burjuvazi reformist bir karakter gösteremez. Çünkü reformizm burjuvaziyi rekabetçi dönemde karakterize eden

bir olaydı. Şimdi ise tekelci sermayenin belirleyici yönü (Özellikle ülkemizde) onun faşist özlemi ve tercihidir. İster reformcu tercihlerle olsun, ister direkt olarak açık faşizm uygulamasıyla olsun, tekelci sermayenin tek başına iktidarda olduğu dönemlerde (açık faşizm dönemleri) ittifaklar politikası, diğer sınıflarla ittifakının ve ortak yönetiminin söz konusu olduğu dönemlerden (kurumsal faşizm dönemleri) belirli farklılıklar gösterir. Açık faşizm döneminde oligarşinin belirli kesimlerin ekonomik ve siyasi yapıdaki etkinlikleri ellerinden alınır. Bu kesimlerin oligarşiye karşı bir tavır almaları gündeme gelmiş olur. Bu tavır alış, devrimcilerin yararlanması gereken oligarşiye karşı bir tavır alıştır. Örneğin açık faşizm döneminde tekel dışı sınıfların, oligarşi içindeki pre-kapitalist unsurların oligarşik yönetimden uzaklaştırmaya çalışılması ve bu kesimlerin oligarşiye karşı tavır alışı yararlanılması gereken bir çelişmedir. Gizli faşizm döneminde ise oligarşi içinde varolan sınıfların durumu daha değişiktir. Sömürücü sınıflar arasında geniş bir ittifak sözkonusudur. Bundan dolayı açık faşizm döneminde ve kurumsal faşizm döneminde alınacak tavır, ittifaklar politikası somut tahlile göre belirli farklılıklar göstermektedir.

Yukarıda kısaca belirttiğimiz nedenlerden dolayı sömürge tipi faşvizmi sürekli açık faşizm olarak tanımlamak büyük tarihî yanılgılara yol açabilir. En basitinden bu bizi kurumsal faşizm dönemindeki nisbî demokratik haklardan yararlanmamaya, yanımıza alabileceğimiz güçleri yanlış tespit etmeye götürür.

Demokratik devrim programımıza ve ittifaklar sorununa, işçi sınıfının bağımsız siyasi hareketi açısından bakmak, kaçınılmaz bir şekilde somut şartların durumunu etraflıca ve doğru bir şekilde değerlendirmeyi gerektirir. Soyut birtakım formülasyonlar yerine, bu mücadeleyi geliştirecek somut şartların tahlilini yapmak ve pratiğimizi bu tahlilin ışığında yönlendirmemiz gerekir.

Söylenmesi gereken son söz ülkemizde anti-faşist mücadelenin sürekli gündemde olduğudur. **Bu anti-oligarşik mücadelenin ta kendisidir.** Fakat faşizmin çeşitli dönemlerinde somut tarihî duruma göre ittifaklar sorununda, oligarşi içindeki ve ona karşı mücadeleyi yürüten sınıflar kombinazasyonunda belirli farklılıklar ortaya çıkar. Bu o somutun tahlilini zorunlu kılan bir olaydır. Demokratik devrim programı (proletaryanın asgari

programı) gizli faşizm döneminin anti-faşist mücadele programını içermektedir. Bu anti-faşist mücadelede kitle örgütlerinin ve gençliğin rolü, görevleri ise ayrı bir önem taşımaktadır.

Bu konudaki ayrıntılı görüşlerimizi ilerde dile getirmeye çalışacağız.

YAŞASIN DÜNYA HALKLARININ ANTİ-EMPERYALİST, ANTİ-OLİGARŞİK MÜCADELESİ.

TÜSTAV

TÜSTAV

Yazışma ve İsteme Adresi :

DEVRİMCİ GENÇLİK YAYINLARI
Kumrular Sok. 4/10 Yenişehir - ANKARA

TÜSTAV

Bugün gençliğin toparlanmasını sağlamada en önemli öğelerden birisi de ideolojik mücadeledir. Biz Devrimci Gençlik Yayınevi olarak gençliğin sıhhatli ideolojik temeller etrafında toparlanmasının ancak onun eylem programının açılmasıyla mümkün olacağı inancındayız. Bu amaçla gençlik hareketi ve onun devrimci eyleminin birliği üzerine bir dizi broşür hazırladık. Bu broşürlerin her biri ayrı ayrı içeriklerde olmasına rağmen temel bir amaca, gençlik hareketinin sorunlarının çözümüne yönelik olduğu için birarada değerlendirilmesi gerekir.

Broşürler sırayla şunlardır:

1 — MARKSİST YÖNTEM ÜZERİNE

2 — GENEL OLARAK MÜCADELE VE ÖRGÜTLENME

3 — DEMOKRASİ MÜCADELESİ VE DEMOKRATİK KİTLE ÖRGÜTLERİ

4 — EMPERYALİZM VE YENİ SÖMÜRGECİLİK

5 — GENÇLİĞİN MÜCADELESİ VE ÖRGÜTLENMESİ ÜZERİNE

TİSTAV

5 TL.